

1951

Högvakts
Stockholms
slott

"Lasse i

Skromlans"

minnen och anteckningar

Lars Andersson

Avskrift av

anteckningar erhållna av Lars Andersson, Skrämlan.

Rosina berättar. (f. 1836)

Min första minnen av min farmors berättelser från hennes barndom är, när hon berättade om när vargen ströck omkring knutarna, i hennes barndom. Ja minns särskilt en vinterkväll när det var yrsvader å snön vräkte ner, då förklarade Rosina, hon hette nämligen så att det drog ihop till "Vargavär. Efter en del förklaringar, vad det var för nänting undrade jag förstas, om det fanns vargar ute i kväll. Jag blev sannt lugnad från mina farhågor, för enligt farmor var det ööer sextio år sedan de gjorde "å" med den sista, i de här trakterna. Det gjorde Pelle Mantfred och hans broder Kristofer. Men när jag var mycke liten fortsatte hon, då sprang det en varg här ute på stenfoten till den här flygeln, som vi sitter i nu, och som då ännu inte var uppbyggd.

Ja minns ännu att far talade om att "hynna ylade" och när han släppte in henne, så var vargen hack i häl efter, se när en varg kom fram till en trakt, så började han med att ata upp hundarna först, så kunde han arbeta mera ostört sedan. Ja, farmin skulle ju ha tag i bössan å sörsöka märka den kanaljen men då hade den redan "smetat" tabaka till Hällemön för han var väl kommen därifrån. De som var "skötter" (skyttar) påstå att då va "varglie" (gryt) därnere.

Julen innan jag skulle börja skolan, fick jag av Rosina en sån där griffeltavla med tillhörande griffel, "se då å va en sån där pilt kan behöva tes du ska börja skoern". När jag gick i skoern så skrev vi ju inte på något annat än griffeltavla å så hade ju "skolepetter" (Petter Samuelson) en stor svarter trätaavla på väggå som han skrev på, för att vi skulle se hur skrivstil såg ut. I leseboka som vi kallade för "absaboka" va då ju den där gamla tyska stilen som de knappt förstår sig på nuörtiden, å du eldarig behöver lära dej.

Nå när vi atter ett par år hjälpligt kunde läsa innantill fick vi ta itu med "katjesa", först med den lille å sen mä den store, å dom skulle en kunna som ett rinnande vatten, annars var det inte nådigt vare sig för Petter eller oss barn, när Prosten kom på besök för att göra sig underrättad om Petter gjorde skäl för sin lön. Petter var även "klockare" å så skulle han vara med å skonga när då var "mullkastning". Enda gången han slapp att skonga var när tjuva å skälvspillingar skulle grävas ner, de fick ej heller färdas genom kyrkogårdsgrinden utan då tick bärarna släpa kistan över muren nere i nordvästra hörnet av kyrkogården, där är som du kan hända har sett ett par åsattser utanför muren å som de kallade för "skälvspillingatrappa". Vi fick en gång vara vittne till när Renemobönderna slapade över en kista där, prostem var där å mullkastade men nått sjongt vart då inte.

"Årt atter som ja hade slutat skoern så skulle jag ju gå å läsa, å gjorde så mä. Prästen han hette Shenström. Efter att ja hade läst fram mej om pingst, så va 1870 då, så feck ja komma te Prostegearn å bli lilipia.

Då fanns den gamla byggninga kvar å i gamla prästegåla dä spökar dä, dä å så sant som dä å sagt. Inte för dä att ja har sitt natt spöke, men ja har hört ve flerfaldiga tillfälle. En afton i "skumninga" så skulle ja gå å tända i en spis på andra våninga, för dä skulle komma gäster te natta. Väl inkommen på kammarn hörde ja hur en hund hoppade ner ifrå e säng som sto där, å hur han geck över golvet rätt te mej. Å du här Molly, sa ja å vände på mej, vi hadde nämligen e gammal hynna som hette Molly, men där fanns dä ingen hund utan ja tänkte för mej själv, hur kunde ja höra så galet, Efter att ja tånt i spisen och återvänt til köket, berättade ja givetvis va ja hadde hört.

När köksan hade hört min utläggning om hynna som inte fanns där, sa ho tvärt, du sa la inget åtna. Jo, dä kunde ja ju inte tillstå. Nätt annat. Aj, aj, aj dä skulle du inte gjort flicka lilla va hennes genmäle. Å dä blev ja varse sen fram på natta, för ja åle så sjuker så ja trodde ja rent skulle förgås.

Efteråt förklarade de for mig att dä va "rä" som ja hade harmat, å om dä lät höra sig fler gånger så skulle ja inte bry mej omet, dä va bäst så.

A tyvt dä va dä allri i den där gamla stuva, dä nasade å en nördä hur dä geck i "dörrer" om nätttra.

Nu har ja allri vart så radder å mej så ja to ingen skada varken te kropp eller själ utan ja stannade där änn te e utå Prostens dottrar gifte sej, å flötte te Ribbingshov, då följde ja mä henne dit å va där ändattes ja geite mej mä Herman å flötte te Skramla igen, som ju va mett å som ja hadde fått i arv åtter min fa r, han do i februari 1870 samma ar som ja laste för prästen.

Rosina visar gamla fotografi från sina ungg ågar en dag när vi var hos henne. Här sir i ett, dä å sen 1875, dom här fleckera i sir här de är harifrå trakten å ja står där, da va en som gick ikring å fotograferade söm har tagit dädär, mot e boavägg bårte i Renemo.

Å har har i ett, som vi va te Vastena å to. Vi va ett par flecker te å så ja, som la å en da te Vastena bara för att få dä där, men då va en unger å latter på foten. Sir i sänna rediga tjortlar vi har de kallades för krenolin, då mä i tro vi var fina när vi fick på oss sänna doningar.

Te förlustelsedaga, som inföll under året räknades, förutan marknadsdagar, Annanda-g Pingst. Dä var det folkvandring till Hjässan å där dansade så dammet sto högt dagen i ånda.

(Lasse skriver)

I mars 1881 stod min farmor Rosina Andersdotter brud i Kroxeryd, då hon sammanvigdes med Anders Herman Johansson från Odeshögs Riddargård. Vigsel ågde rum i den så kallade "Heddasuga", där Hädda dä bodde och höll bröllop för sin dotter.

Å som brudnåbb fungerade, den dä temåriga Hilda Vetter från granngården, och som har berättat, hur hon upplevde den där tilldragelsen. Vigsel förrättades i Lilla Stuva av Prosten Chenström, som förövrigt Rosina hade haft tjänst hos i många år, under själva vigsel fick ja hålla blommorna åt Rosina, en sak som jag uppskattade i högsta grad.

Efter vigsel gav Hädda middag i gamla stuva. Mamsell Svenson svarade för anrättningarna ~~ger~~verade. Först fick gästerna buljong med smörbakelsen till.

Darefter fick vi bruna bönor o kottbullar ock ja minns än i dag hur gott ja tyckt det var, det var nog första gången ja smakade bruna bonor, sedan var det inkokt lake a mycke annat.

Till "deserten" fick vi en sorts flarn som var det godaste jag hade kant. Detta berättade Fru Hilda Andersson, född Vetter 1875, för Astrid Pettersson i Kroxeryd som i sin tur berättat för mig.

Lars Andersson

Ar 1841 den 18 maj fick Adolf Gustavsson och hans hustru Maja Persdotter Héradsrättens fastebrev, å ett Fjerdedels nantal kronoskatte Skermlan. Lök inköpt redan 1823 av hovrättskommissarie S. Sundelius o h.n. f. Norrman för kvitterade Ett tusende åttahundrade trettiosex Riksdaler, sexton skillingar Riksgäldssedlar (R 1.836 16 skilling)

De hade två söner, Gustav o Anders.

Sedermeraköpte han även Hälla, som Gustav fick, Anders fick så småningom Skermlan.

Denne Adolf o hans Maja kom från Uddarp Säby socken. Han byggde ny mangårdsbyggnad samt två stycken flyglar, det äldre bostadshuset låg norr om de nuvarande, uppfartsvägen finns ju kvar än i dag.

1852 tog Anders Adolfson över o gifte sig med Hedda Lovisa Andersdotter från Kroxeryd som därmed allt framgent har hört samman. De fick en dotter Rosina, som var min farmor.

Till Kroxeryd hörde, del i kvarn o såg, sågen finns ju kvar än i dag. Den delen samt övriga delar som han inköpt, sålde han till en Fabrikör i Åby Färgeri, som sedermera sålde till en godsägare Jakobson i Solberga. Denne Jakobson startade en process mot Anders som stämdes till Lysings härads höstting i Ödeshög den 15 september 1859. Kärande var dockfabrikören Siegbah i Åby som i sin tur sålt sågen till Jakobson. Summa av kardemumman blev att Anders fick punga ut med 1 000 riksdaler jante rättegångskostnader.

Han fick leva till 1870 då han gick hädan och gården ärvdes av 16-åriga dottern Rosina medan hans hustru flyttade tillbaka till Kroxeryd där hennes mor Maja Lena fortfarande bodde. Rosina däremot tog anställning hos Prosten Chenström i Åby, som lillpiga i början sedermera följde hon med en dotter i huset till Ribbingshov vid Sommen, där hon stanna ända tills hon gifte sig i början av 1880-talet. Under tiden från faderns fränfalle tills hon gifte sig skötte en förmyndare hennes affärer. Det var en duglig gubbe från Bunkabola. Han arrenderade ut gården för en summa av 400:- kr per år (ingen dålig prestation av arrendatorn) vidare sålde han skog, timmer och träkol, så vid slutredovisningen hade han rättat upp affärerna som vid hans tillträde var mindre bra. Rosinas far hade sista åren han levde varit sjuk o oförmögen till arbete, dessutom hade ju processandet kostat en hel del. Enda förtjänsten var väl att han blev nämndeman på kuppen.

Han processade om en del (1/92) i Kroxeryds såg och kvarn.

År 1880 tog Herman o Rosina över bruket. Det är väl som vanligt för nybörjare rätt knapert dessutom hade Herman gått i borjen för sin bror Karl, som bodde på föräldragården, Ödeshögs Riddargård, och som 1882 kom på obestånd, med påföljd att Herman fick sälja av så mycke han ägde. När auktion var slut o lagårn tom så satt Herman o Rosina på var sin stol å var ganska sura. Rosina ville skicka iväg Herman till Amerika, men då kliver en granne vid namn Frans Svensson i Bro in. När han får höra talas om dädär så säger han att dä ska du inte göra utan du ska följa med mig hen efter en ko o den får du betala när du kommer å får råd. Och vid det blev det, Herman blev Skramla trogen ända till sin död 1942. Han hade då varit änkomman sedan nio år.

År 1941 tog hans son Ernst över ägandet, arrenderat hade han däremot gjort sedan 1918, då han gifte sig med Maria Larsson i Erbola o som var mina föräldrar. Ernst han föddes här 29 jan 1889 o dog 2 jan 1958, mor levde här från 1918 till sin död Julafton 1958.

I november 1958 tog vi över ägandet däremot hade vi arrenderat i 10 år dessförinnan.

År 1983 var det dags igen för ägarskifte då sålde vi till vår äldste son Lars Göran. Även han hade arrenderat några år dessförinnan.

Mina tidigaste minnen är från 1922, då föddes nämligen min syster i en vacker septemberdag. Jag minns än i dag hur solen sken och rågen skulle köras in den dagen. Då var far och drängen, David "Laggare", som utförde dä där jobbet med bistånd av Herman, min farfar, som även tog hand om mig mellan varven, när han inte lade necker i ladan. Inläggningen av rågen var ett mycke granlaga arbete som inte fick fuskas med.

1922. Vid den tiden hade vi ett par hästar. Oxarna var försvunna några år tidigare men de hade nog hängt med till 1918 när min farfar slutade som bonde.

När Ernst och Maria tog vid 1918 var det "kristid". Det var det året första världskriget slutade men efterföljdes av dyrtid som höll i några år frömer. (1918 en häst 4 000:-, 1929 en häst 500:-) Vi hade förutom hästar 7 st kor och 5 - 6 ungnöt, 6 - 7 får + en undantagsfära som tillhörde Herman o Rosina. Den där färan fick ju som regel ett par lamm om året, varav det ena slaktades och saltades ned. Ja minns än fårfiolerna hur vita de var när de hade torkat, efter att ha legat i salt lake hela vintern. Så fanns det som regel ett par större och ett par mindre grisar, varav den ena hamna i fläskbaljan och den andra såldes på torget i Ödeshög, för sg 75-100 kr. Det var i början på 20-talet mot slutet gick en gris inte till mer än 50 kr. Likaså mjölken kostade inte mer än 5 öre per liter 1929. Ett dagsverke kostade då 2 kr för en slätterkarl + mat, frukost, kaffe och kvällsmat, men arbetsdagen varade från 7 till 7 med undantag för kaffearaster och middagstimma. När vi slädde starr på "naden" som idag är mossen, var det som regel 5 - 6 man som slädde o 2 - 3 som räfsade, efter 2 - 3 dagar var starren torr och skulle bäras iland, det gick nämligen inte att köra med hästar där. Starren bars i land med hjälp av ett par "böjer", som bestod av enebågar och björkvidjar och lades i en stack. Dädär skulle vara avklarad till Midsommar.

Efter att starren legat stackad någon vecka kördes den in, i vanlig ordning, men det var ett mycke dåligt foder. Sedan tog hårdvallslotttern vid. Vi hade ju ängen här och gärdesbackar samt norra Sörängen i Kroxeryd. I Sörängen var det 5 slåtterdagar och i Norrängen var det 8. Dessutom var det några dagar i gärdet och Sörängstorpet, även kallat Kal-Järnlyckan. Hela den där proceduren med slåtter och inbärgningen tog bortåt 6 veckor och skulle under alla förhållande vara avklarade till "Orsmässa", (Olofdagen) om så icke var fallet så man att rågen kom på höet, det var nämligen då dags att meja rågen. Sedan följde, mejning av havre och blandsäd och sådd av höstsäd för kommande år. Då var det slutet av september och potatisen skulle ur jorden, sist kom rovor (som odlades på mossar) och kålrötter. När dädar var klart så vidtog höstplöjningen som tog åtminstone 14 dagar när det skulle ske med ett par hästar som drivkraft. Efter plöjningen var det varjehanda som skulle uträttas innan kylan satte punkt för allt påtande i jorden. Hade lin odlats under året var det dags att "bröta", då bar det iväg till "brötehåla" med linet och bräder samt ved för torkningen. Det gick så till att man eldade i en stensatt grop vid en bergkant. (150 m s.v. om ladugården) Över denna grop lades björkslanor som ett galler, varpå linet breddes ut och torkades, varefter "brötningen" vidtog. Därefter bands det ihop i stora kärvar för vidare bearbetning längre fram på vintern. Men jag ska väl först redogöra för början på det hela. När linet var mejat i början av september skulle det först "ryckas" upp med roten skulle det och bindas i kärvar som sedan hängdes på en gärdesgård för att torka, därefter kördes det in och därefter repades knappen eller fröhuset av på en "knöpprepa" varefter det åter bands samman. Knappen bearbetades med en träklubba, varefter det blåstes på en vanna, för att skilja frö och skal. Därefter vidtog rötningen av halmen som gick så till, att den breddes upp på slät gräsvall, där den fick ligga ett par veckor. att det var lagom prövades med en lock då och då sista veckan. När det så ~~ansågs~~ färdigrötat, samlades det ihop och fraktades hem och lades inppå en luftig plats, därefter vidtog "brötningen", som förut har beskrivits. Nästa steg i förädlingen var skäckning, som gjordes inne i lagårn. Där satt man på en pall framför en "skakestol" och bearbetade linet med ett skäkteträ. Därefter "häcklade" man d v s kammade bort skävorna. Slutprodukten då var blånar. Dessa blånar skickades iväg till spinning, eller spanns hemma, vilket jag minns båda delarna, dädar var vinterarbete. När så garnet var spunnet, rullades det upp på en "knäpphärvel" som knäppte för varje härva som då knöts om. Härvarna hängdes sedan ut i vårsolen för att blekas.

Sedan skulle det vävas handdukar, lakan mm men det blev väl inte förrän nästkommande vinter.

Nu tog vårgöromålen vid, först och främst skulle vedbacken klaras av, förutom järnspiselved som mestadels bestod av grenar som höggs i lagom längder, skulle det sågas och klyvas kakelugnsved, samt bakved som bestod av gran och sågades i meterlängder, klövs och lades i en hög för sig, den användes att elda stora ugnen med. Så långt handlade det om ved, men alla grangrenar, enestammar, som dugde till staver hade lagts åt sidan de skulle nu rensas och vässas.

Likaså smala granstammar som dög till krakstör skulle rensas och vässas.

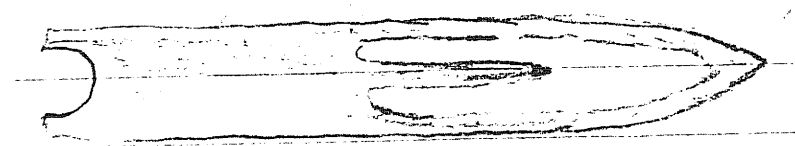
Så var det ämnen till "liakaggar", "krakstör" skacklar, "skotteträ" och rönnepäkar till kläbbskaft, allt dädär skulle vara färdigt till "dymmelonsdag" som inföll i påskveckan, i annat fall "sket" "dymmern" i veden då blev den både besvärlig att klyva och elda med.

Efter påsk så kom turen till gårdesgårdarna, en del skulle nygärdas, då höggs den gamla ned, användbar staver och trinne återanvändes resterande ersattes med nytt. De som inte behövde nygärdas "freades" som innebar att en stödstaver sattes dit här och där och en trinna lades på där det var för lågt.

Sedan skulle slättermarkerna röjas, vilket innebar att ris och löv räfsades ihop i något stenrör eller på något berg. Sedan inföll ju såningen det var en procedur som tog en månad nästan, det var alltid någon sur mosse som gjorde att det drog ut på tiden, nu var det rotfrukter som skulle hackas, gallras och hackas igen ända tills det var dags att börja med lien.

Då var det starren som skulle av först som jag tidigare har nämnt. En gång som jag kommer ihåg särskilt var när vi slutade tidigt en eftermiddag, så fick gubbarna för sig att de skulle fiska, de skulle "dra väling". Det gick så till att ett nät med en påk i var ända sattes på tvären över ån med en gubbe vid var påk, sedan ytterligare två stycken som satte igång med att plumsa ett femtiotal meter ovanför och fortsatte ända fram till nätet, där de båda "påkvakterna" nivade upp fångsten, för att ytterligare flytta fram femti meter och göra om proceduren. Efter åtskilliga sådana manövrar knallade vi hem med en halv säck med fisk och kräftor som delades broderligt. Ett hejdundrande kräftkalas i midsommarveckan smakade bra, men rullgardinerna var neddragna, ty Ernst var ju fjärdingsman. Med på fiskafånget var en gubbe som kallades Axel i Staffanstorp bara för att det var mest kräftor i korgen så tordes han inte gå hem förrän det blev mörkt.

Efter slättern skulle man "hacka" löv. Det gick så till att några lövrika björkar och aspar fälldes, därefter hackades kvistarna av och bands i kärvar, de i sin tur hängdes upp på de avkvistade grenarna för att torka. I sinom tid, när de var torra, kördes de in och blev fram på vintern tillskottsfoder åt fåren. Vid samma tid ungefär, inföll kräftpremiären, som regel den 7/8. Då skulle alla gamla trasiga håvar lagas. Ett år minns jag särskilt då beställde far nya ringar av smeden Arvid Pil i Åby. De var gjorda av ganska grovt rundjärn för att de skulle sjunka till botten ordentligt, dom där band min mor sedan nät i med en nätsticka som far gjorde och såg ut så här

De bands av svartfärgad mattvarp, enkula av tallbark med hål i utgjorde flöte, snörena mellan ringen och hasselkäppen var en kraftig sort som kallades "skillingsnöre".

Kräftficket utgjorde en inte föraktlig inkomst, kräftorna betalades med en krona

per tjog eller till och med två i början på trttiotalet. Om man betänker att det gick att fånga tio till tolv tjog på tre - fyra timmar, jämför med en dagsverkslön på 2 kronor, som var gängse pris antingen man högg meterved i skogen eller följde lien vid slätter.

Nu var det även dags att "mejja" rågen som givetvis togs av med lie och bands till necker, mejningen var ju karlgöra medan bindningen var kvinfolköra. Sedan följde havre och blandsäd och ärter, inte att förglomma de skulle inte slås eller mejas utan de skulle rullas ihop till lagom stora knyten att hänga på en kra~~k~~staver. Man skulle även så rågen den här tiden, som regel på ett stycke som varit i träda över sommaren. Rågen såddes alltid för hand, ända fram till 40-talet. Det ansågs att övervintringen var bättre när man myllade säden med harv, än när man sadde med maskin. På grund av att kammarna blev högre efter harven än efter maskin, allra bäst blev det, enligt Herman, om man ärjade d v s myllade med en ärjekrok.

Potatisplockningen var ett företag som man skulle klara av på en dag, så då bytte man med grannar för att utöka styrkan. Däremot kålrötter och rovor plocka vi uppsjälva, det var arbetssamt, blött och kallt som regel. Jag minns en sådan dag andra veckan i oktober 1929. Edvin Åsenhed var dräng här då. Han höll på och lastade ett lass som skulle hem till stukan vid lagårn. Jag var med och plockade kålrötter fast jag var inte mer än 10 år vid då laget, men ungar har ju alltid varit lata, så ja stod rätt upp och ner och tittade mej omkring. Vad får ja g se om inte tre stycken älgar som stod ute på ~~med~~en, det var sista dagen de var lovliga och det var snart afton. Nu var goda råd dyra. Jag blev skickad till Kvarneryd för att få fatt på någon som hade en bössa. Jag för min del var ju mer rädd än hungrig, när jag sprang över skogen dit ned. Jag fick tag på mjölnarens pojke Bror och Axel Ek, som också bodde i Kvarneryd, trodde vi inte var hemma, ty han var ju älgjägare, men han var nyss hemkommen från skogen och fick höra att det var rabalder utanför, kom ut och frågade vad som stod på. När han fick höra vad det var fråga om, ville han inte tro på dädär att de var på väg norrut, ty vägen som de hade gått över hade han passerat någon halvtimme tidigare. Näväl vi stack iväg upp mot landsvägen och halvvägs dit stod det tre nygångna spår över vägen. Då var saken klar att jag inte yrade, men när vi sedan kom dit jag hade sett dom, var de försvunna. Under tiden hade Edvin åkt till Bro och lånat en bössa av Viktor Karlsson, som även följde med. Nu ställde de ut sig nere på Hällemon. Viktor och min far skulle tjänstgöra som påfösare och gjorde så mä. Efter tio minuter började det att smälla där nere och när det var över så låg där två stycken, som bärgades i mörkret i skenet av "fenix-lykter". Edvin och Bror var det som stod för konatstycket, att med hagelbössor och rundkolor nedlägga båda två. Axel Ek, som var utrustad med älgstudsare, träffade dåligt, på grund av att det var i det närmaste mörkt. Den där bataljen var min första med älgar, men skulle inte bli min sista, ja fick så att säga blodad tand. Till dags dato har jag väl skjutit mellan tjugo och tjugofem och har varit ute varenda höst i femtio år, det är inte många förunnat. Dagen därpå fick vi

vi väl sätta igång med våra kålrötter igen. Sedan var det höstplöjningen som tog vid och skulle givetvis vara färdig innan det blev tjäle i marken, i varje fall till den 24 oktober, ty då började friveckan, det innebar att om man hade "dräng" och "piga" så skulle de ha ledigt f o m 24 t o m 31 oktober, det var den tidens semester, och slut på tjänsteåret. Om endera parten hade tröttnat på den andra så blev det en ny dräng första november och ett år framt. Avlöningen i början av trettitalet, var för en "fulltagande" (fullgod) dräng ungefär 500:- plus mat och husrum + "städja" vilket ansågs som en underpant på anställningen och utgjorde en "tia" 10:- kronor. (5:- för en piga)

Den första drängen som jag har något minne av var "David Laggare", han var son till laggaren i Ugglehult. Efter honom kom Ivar Blixt från Mellanmaden, han tillverkade min första pilbössa. Sedan kom Arvid Jälh och efter honom Erik Forsander, han kom närmast från Kalvhult och hade med sig en halv säck med nötter, som han hade plockat där på lediga stunder och som han bjöd på ganska frikostigt. När det sedan blev jul var han extra spendersam. Jag minns än i dag hur motorsgkeln såg ut som jag fick av honom, förutom en stor påse "praliner", som var hans "spesialite" det vankades en pralin att stilla. Året därpå fick jag en bil som gick att dra upp med en nyckel och var av tysk tillverkning. På hästen 1928 kom Edvin Gustavsson sedermera Äsenhed hit, och han var här i fem år, samt ytterligare ett par månader något år senare. Edvin var en baddare i alla stycken, stark som en björn, aldrig lessen och inte frös ha hur kallt det var. Ja Edvin var som barn i huse^h här, men så en morron i April när han hade ätit^t frukost, sa han, i dag ska jag flytta. Det vart tyst ett tag, men när mor frågade efter anledningen började han gråta och talade om att nan hade fått en hejdundrande utskällning av närmaste grannen för att han friade till hans dotter han tyckte det var för simpelt med grannens dräng till måg. Det var mer än Edvin orkade med, så han fann för gott att rymma fältet. Efter honom kom en kille som hette Nisse "Säker" Gustavsson och var från Bankaby, men han var bara över sommaren 1936. Nästa sommar var Arnold i Klämmestorp här och sommaren därpå kom hans broder. Därmed skulle det antagligen varit slut med drängarna här, för då var jag så gammal så jag klarade av vad de hade uträttat. När jag så "mönstrade den 3/3 1939, begärde jag vintertjänst, därmed skulle jag vara hemma igen nästa sommar, värnpliktstjänstgöringen var nämligen inte mer än 150 dagar då.

Men det blev andra bullar av. Jag åkte in till I 4 den 5/12 1939 och började "rekryten" men redan efter 4 månader blev vi mobiliserade och placerade på fältförband och fick åka till Skåne. Där låg vi först vid Hanöbukten, sedan vid Öresund mellan Landskrona och Hälsingborg. Där hade vi goda dagar, på förmiddagen tog vi en cykeltur ner till ett fiskeläge som hette Rå, där badade vi och solade så drack vi kaffe hos en fiskarkäring som hade startat "Café" sen var det dags att sätta sig på cykel och åka hem till kokvagnen för lunch. Sedan på eftermiddagen blev det en cykeltur på ett par timmar så där.

Vi var inte längre från kriget än vi såg tyskarnas örlogsskepp i Hälsingör och i bland kom det ett engelskt spaningsplan in över danska fastlandet som tyskarna försökte pricka med sitt luftvärn, de sköt med spårljus, så det var rana fyrver-

keriet.

Men så en eftermiddag när vi hade det som bäst, kom det uppbrottsorder. Vi skulle iväg redan samma kväll så vi cyklade iväg till närmaste järnvägsstation och antrade tåget med cyklar, kärror, kokvagnar och våra två gengasbilar. Min pluton var inlastningspluton så vi åkte alltid i en personvagn, som vi delade med officerarna. Övrigt manskap och hästar åkte i godsfinikor. Småningom stannade tåget slutgiltigt, då var vi i Krokek utanför Norrköping och det var mitt i natten. Där fick vi kravla av och vi fick sätta oss på cykel, kuskarna fick spänna för hästarna och så bar det iväg upp i skogen mot Eriksberg. Där låg vi inte mer än en vecka, så fick vi äntra tåget igen. Denna gång för att fara hem till Linköping och ut till vår fältdepå på en gård som hette Slatterfors. (och som i dag är värdsnus)

Där fick vi lämna in all tung materiel, vapen och hästar, däremot personlig utrustning fick vi ta med hem till nästa gång vi blev kallade. Den dagen skrev vi den 20/7 1940 och jag hade då gjort 213 dagar.

Vid det laget hade gengas kommit i bruk som drivmedel för bilar och traktorer. Och kriget mullrade vidare nere i Europa.

Adelövs marknad blev det i alla fall. Tur att jag var där. På den tiden fanns där ännu nötkreatur och hästar i mängd liksom hästhandlare som köpte upp arméhästar, som de sedan sålde till tyskarna. Förutom marknadsbesöket var vi och tittade på en anläggning för framställning av träkol, som fanns alldeles i närheten.

Nu skulle det brännas träkol i Skramlan. Vi hade då fått en ny dräng som hette Åke Ström, han och jag satte igång och gräva in oss i en kulle där det skulle muras en kolugn. Ritningar fick vi från Jägmästare Lotigus i Jönköping. Murarmästare Henning Engvall stod för uppförandet av den. I slutet av november satte jag mig på tåget i Tranås för vidare färd mot en ort som hette Österkarsberga dit anlände jag vid 6-7-tiden på kvällen för att sätta mig på cykel och trampa vidare ett par mil. Första milen var det väl normal väg, men sedan blev det en uppförbacke som var en halvmil, och inte en människoboning förrän jag var uppe på krönet. Där gick jag in och frågade om jag var på rätt väg. Jo det var bara en halv mil kvar och det var utför hela vägen ned till Trollebo där jag skulle vara en vecka för att lära mig att kola.

I mitten av december 1940 började vi, det var mycket bestyr innan vi fick fyr på den första laddningen, ty veden var rå björk, men efter några dagar var det i alla fall genomkolat och efter ytterligare några dagar kunde vi riva ut kolet för krossning till "gengaskol". Ett gammalt tröskverk hade jag ändrat om till kolkross, den drevs med en gammal Citroengmotor så länge vi hade bensin, därefter fick vi fatt på en råoljemotor som gjorde tjänst ända tills vi fick elström på hösten 1942 lagom till jul. Vid det laget hade vi murat ytterligare en kolugn så vi brände ca 60 m³ ved i veckan. Utbytet av en ugn varierade mellan 110 och 220 hektoliter färdiga kol, beroende på hur torr veden var. Där jobbet höll vi på med ett år efter krigsslutet. Då började det komma in bensin igen.

För att återgå till uppräknigen av drängar som var här, så var Kalle Ek från Kvarneryd här samtidigt med Åke Ström. Sedan kom Tore Stålknap och Erik Gus-

tavsson från Aleryd, var den siste i den långa raden.

Något år därefter tog jag över och fick bli både bonde och dräng.

Den här kolartiden som jag har berättat om varvades ju regelbundet med inkallelser till militärtjänst. Den 16 maj 1941 var det dags igen. Då låg vi i Värmland vid norska gränsen men dessförinnan låg vi i Laxå och vaktade tyskarna när de stannade där och åt ärtor och fläsk. Det hettes att det var permetenter från Norge, men de var fullt rustade t o m kanoner, så de skulle väl slåss på annat håll.

Den 26 februari 1942 startade vi från Slattefors till Kimstad där vi var förlagda vid en gård som hette Melby, där låg vi i tält i 3 och en halv månad, det var över en meter snö och på 2 mån. var ej mindre än 20 grader kallt.

1943 inkallad 13/7 - 21/8 + vakttjänst på fältdepån i Slattefors 20/9 - 20/10.

1944 ink. 16/5 Järva fältet igen. Inga permissioner beviljades utan i undantagsfall, men jag lyckades i alla fall få tjänstledighet för att åka hem och gifta mig, om pingst, jag tror jag fick fyra dagar, resdagar inberäknade.

Teodor och Elin höll bröllop för oss i St Morliden och Karl Magnusson, våran kyrkoherde, vigde oss och det var pingstafton 1944. Trots att det var kristid med matransonering, var det inget som fattades på bordet. Det var en sen vår det året, inte ett grönt löv sista veckan i maj och den sista snön föll i början på den veckan.

Vi var väl ca 50 - 60 som smorde kråset inom väggarna och utanför var nog lika många som var där för att "titta på brua" så vi fick gå ut några gånger för att visa oss och hyllas med hurrarop och dynamitdunder. Därmed dynamit var inte bra för Teodors gurklist, det blev bara bågarna kvar av hela anläggningen. Så småningom for vi hem hit med Kalle Ingessons i hans gengasbil. Smekmånaden blev kort, ty redan Annandag pingst fick jag fara tillbaka till Järva fältet och krypa in i tältet. Först den 3/8 blev vi "hemförlovade" som det hette. (då var ju kriget slut sedan flera månader) och vi fick vara hemma för gott.

Vi hade varit som en enda stor brödraskara, på tolv man som kamperat ihop av och till i fyra år, att det besvärliga var snart glömt, däremot alla roliga stunder minns man än i dag.

Nu var kriget slut och så småningom började allt fungera igen, matransoneringen hävdes och det gick att köpa både skor, kläder, målarfärg, cement och så småningom även bensin. Jag minns första gången jag åkte bensinbiler efter kriget. Josef Ljung körde och hur mycke han än trampade på gasen så gick inte mätarnålen längre än till 60. Det var väl vad den var van vid under gengastiden.

Vi hade varit till Motala och hämtat en pojke, som sedermera skulle kallas Christer.

På våren 1938 kom jag och Sigge Andersson i Bunkabola överens om att vi skulle försöka blåsa liv i den slumrande skytteforeningen. Det fanns en styrelse sedan storhetstiden då foreningen hade vunnit Stockholmstidningens Riksskyttetävlan och fått en silverpokal som gott och väl vägde ett kilo. Vi lyckades få igång några av de gamla skyttarna, så en söndag i maj åkte vi upp till den gamla skjutbanan i Halvarby. Den hade byggts 1914 då foreningen bildades, men tavelställen var avträ, så efter över 20 år under bar himmel var det inte mycke med dom.

Banan låg ungefär en kilometer ifrån landsvägen så det ansågs inte vettigt att göra några påkostnader. Vi satte igång underhandlingar med Oskar Karlsson i Tyrsabola om att få bygga en bana på hans marker. Efter godkännande av Skytteförbundet och löfte om ett statsbidrag på 1 000:- kronor, kunde vi sätta igång bygget. Vi var några eldsjälur som omgående började gräva en markörgräva och senare på hösten göt vi betongmuren. Allt arbete utfördes för hand, men spadar och skottkärror, det enda därutöver var en gammal häst, som hette Karl XV och tyglades av Olle Gustavsson i Jönsabola. Han körde allt grus som behövdes till betongen, sedan var vi 10 - 12 man med skovlar och en skottkärra så när solen gick ner var gjutningen klar. Påföljande vår sattes tavelställena upp och efter insynning av "Fjärsman", som var min far, kunde vi ta banan i bruk. Paviljongen byggdes något år senare av Josef Bengtson och Uno Brage.

Nu började en ganska livlig verksamhet, med en och annan skyttefest på den närbelägna "Hökabacken" där Boets IK hade en dansbana. Belysningen bestod av såkallade "Hönsalyktor" en sorts fotogenlampa som man värmden upp med rödsprit och var av Primustyp, så de skulle pumpas upp, när de blev varma färgades fotogenen ^{och} av gasen började brinna med ett blåvitt sken.

Vi hade en skyttefest 1942, då vi för första gången kunde sola oss i "elljus". Jag och en gosse till drog en tvåledare ifrån Tyrsabola. Ledningstråden som vi använde lånade jag från ett förråd, som elinstallatören hade här. Det var ju inte lovligt men gick bra ändå. Sedermera drogs en mera permanent luftledning som fungerade så länge festplatsen var i bruk. Vintertid hade vi en gammal mangårdsbyggnad i Bunkabola, som Stora Åby SLU-avdelning disponerade.

Där hölls möten en gång i månaden förutom andra begivenheter, såsom kräftskiva, sillsexa, äggsexa och julgransplundring med julklappsutdelning. När föreningen var som störst i mitten av 40-talet var vi väl ett hundratal medlemmar. Åren 1940 - 1943 var jag ordförande, därefter var Åke Andersson i Lyckan "boss". Förutom lekar och dans spelade vi amatörteater emellanåt. Uppvärmningsanordningen i den där kåken, var en gammal kakelugn i rummet samt en järnspisel i koket där flickorna kokade kaffe. Bröd köptes på "Café Spindora" i Boet.

Förutom sammankomsterna i Bunkabola, som var på hemmaplan, återkom varje år ett SLU-ting. Under många år var det förlagt till Lillsjöängen i Gammalkil. Det var en begivenhet av stora mått efter våra ganska blygsamma krav. Utrustade med tält, filtur, matsäck mm for vi med cykel till tinget där vi tillbringade lördagskvällen och söndagen. De som kände sig trötta åkte nog inte hem förrän på måndagen, men för de flesta var det en arbetsdag då liksom på lördagsförmiddagen. En gång minns jag särskilt då var vi ett lag som hade med oss enkruka kokta kräftor med lämpligt tilltugg och dryckje. När det var slut nere vid dansbanan startade vårt kräftkalas och slutade inte förrän det började ljusna i öster. Men vilan blev ej så särskilt lång för redan kl 11.00 kom Biskopen dit och höll "korum". Så var det ju föredrag av olika sorter. En gång var författaren Albert Viksten där och pratade.

"Pelle Mannell"

Petter Emanuel in på Bro ägor var i många stycken mycke orginell gubbe. Han såg dagens ljus första gången 1835 på ett torp å Stoeryds marker, som heter Höjeden. Hans far Emanuel Person bodde nämligen där i början av 1800-talet och hade där utöver ytterligare en son som hette Kristofer. Han bodde i "Kristoferastället" vid Rävskinnshult och stod i inte så långt efter sin broder Pelle i fråga om originalitet.

Gemensamt för dom båda var att de livnärde sig på vad den omgivande skogen och sjöar i närheten gav. De var båda jägare sen barnsben och enligt Pelles utsaga var det de som gjorde slut på den siste vargen i Åby socken. De hade följt den i flera dagar och kom slutligen ifatt den nere vid "Sprängde sten" vid Mänsabolavägen, där sköt Pelle det smått historiska skottet på vargen men hade väl för lite krut i mynningsladdarn, så det resulterade i att vargen i stället för att lägga sig, så blev han sittande. Nu var goda råd dyra. En skadad varg var inte att leka med, och inte satt han väl kvar tills Pelle hade hunnit med att ladda om, för det var ju en invecklad procedur, så Pelle gick i närkamp med bästakalven. När bataljen var slut och vargen låg där, så var Pelles muskedunder i två bitar.

Men en olycka kommer aldrig ensam, för nu uppenbarade sig två stycken konkurren-ter om pälsen och skottpengar på vargen och i den uppgörelsen fick Pelle dra det kortaste strået, ty den starkes vilja har ju alltid varit den svages lag, med påföljd att Pelle fick finna sig i att "Karl Svenska" i Alboryd lade beslag både på vargen och äran. Det ansågs nog som en ganska stor bedrift att ta död på en varg, som på den tiden var ett Herrans plågoris för befolkningen i dom här trakterna. Bara några år tidigare hade Lysingsborna hos Jägeribetjeningen i länet klagat ~~äxxx~~ sin nöd och begärt hjälp med råd och dåd, vilket de också fick, dock av ganska tvivelaktig art.

Men Pelle fick så småningom fler strängar på sin lyra, efter att genomgått Statens trädgårdsskola på Selön, blev han den som ympade och planterade äpplen och päron här i trakten och än i dag finns nog en och annan apel kvar efter hans förädlingsarbete. Under sin utbildningstid på Selön hade han varit inne på fastlandet en kväll och när han skulle gå hem över isen, det var nämligen på vintern, så hade en båt passerat under tiden han var borta och brutit upp en ränna, som Pelle stega de rakt i. Det höll på att kosta honom livet. Nå livhanken klarade han, men blev så medtagen av kylan, så han var i det närmaste döv under hela sin återstående levnad. Så småningom återvände han till hembygden och slog sig ner på ett torp på Bro ägor. Där anlade han en trädgård, som vid den tiden saknade motstycke, i varje fall vad torpare beträffar. Annu i slutet på 40-talet fanns det ett 15-tal fruktträd kvar och ännu i dag kan man skönja under granskogen hur han hade sin trädgård ordnad med land i olika storlekar och format.

Så var han lite affärsman också, han köpte nämligen upp kottar av traktens pojkar. Men Pelle var en filur av guds nåde, så någon likvid blev det inte förrän kottarna var sållade och efter den proceduren var det som regel inte så mycke kvar att få betalt för. Fröet som han utvann ur kottarna sålde han till skogsvårdsstyrelsen och frö fanns det givetvis även i dem som hade gått igenom sållet. Vidare var han snus och fröhandlare. Snuset fick avhämtas hemma hos honom men frö gick han omkring och sålde i gårdarna. Det var huvudsakligast kål och rovfrö som han tillhandahöll. En förutsättning för att affärerna skulle lyckas var att han hede med sig en pojke som hörde åt honom. Han hade ju problem med den saken sen han badade i ångbåtsrännan. Ersättningen för att följa med och höra åt Pelle, var givetvis i natura nämligen att få följa med och fiska. Förutsättningen för att få följa med Pelle och fiska var att man hade varit med å sålt frö. Men så var det en del som försökte slå följe med honom på fisketuren, efter att ha nekat bistånd vid fröresorna, men då blev det blankt nej. " När du inte velle gå mä mej å sälja prö, så slepper du gå mä å feska."(Pelle kunde inte uttala bokstaven F) Min far hade en gång, i början av detta sekel, varit med på en sändär handelsfärd. För det fick han följa med till Bonderydssjön å fiska löjor. Det var när löjorna lekte straxt före midsommar. På kvällen lades näten ut, sedan sov de några timmar i en lada i Sjögård, men redan kl 2 på natten var de i farten igen. Nu var löjleken i full gång. Hela viken kokade av lekande löjor. Efter en försiktig roddtur runt lekplatsen och några karaftiga pulsande skrämde de fisken mot näten, som det sedan var dags att dra upp. Nu skrattade Pelle med hela ansiktet, för i nästan varenda maska satt en löja, å Ernst grät nog inte han heller, som hade fått så gott utbyte för att han tidigare på vären varit med Pelle "å sålt prä".

När vi gick i skolan i St Åby på trettio-talet var ännu gamla fattigstugan kvar. Den var det hus som ligger ca 200 m söder om kyrkan i slutet på Åbygatan räknat söderifrån. Den befolkades på den tiden av "Lille Frans" han använde varken hängslen eller livrem, utan höll upp byxorna med ett stadigt grepp med nyporna. Förutom Frans så fanns det en gubbe som kallades "Ness-Albert". Han matade så många vägfärande han kom åt för att tigga snus och tobak. När "snusfångsten" hade slagit fel en längre tid, blev han mycke besvärlig för sin omgivning. Då var det ingen annan råd än att skicka iväg ett bu till "klockare Rickard", som var vår lärare. Det kom en gumma, som hette "Sanna". Hon undrade om inte "kantorn" hade några cigarrstumpar som hon kunde få att blidka "Ness-Albert" med för han är så "illaker", å han sparkar oss på bena. Klockaren började gräva i rock- och västfickor och fick tag på några stumpar + en hel som han fiskade upp ur den alltid medhavda lådan.

Så var det en som hette Gusten den var nog inget speciellt med, för den syntes sällan till. Det fanns ytterligare en gubbe, som hette Johan, han var nog lite inredd i huvet än de övriga, för han tjänstgjorde som kurir åt husmor när hon skulle hanägonting från handelsboden. Han var dessutom rustad med en cykel med tre hjul. Den där maskinen kunde en och annan av oss få provköra om han var på gott humör.

Så fanns det givetvis några stycken gummor, hur många vet jag inte för de syntes aldrig ute, mer än möjligen Sanna som väl var den mest rörliga.

Åbygatan i övrigt befolkades av fröken Post, som hade varit lärarinna i Åby tidigare. Så var det "Mari i korset". Hon hade tidigare bott i ett torp på Järnstaskogen. "Johan i bruket" var en annan, det hade varit tegelbruk där längre tillbaka.

Nästa man var en "avdankad" knekt som hette Åman. Han var kyrkvaktmästare, dessutom var han en duglig trädgårdsskötare, för vilket han hade fått Hushållningssällskapets diplom för.

Så var det "Johan i gata" och "Aspen" som bodde på ett ställe som hette Rosenberg. Att vägen St Åby kyrka - Adelöv var livligt trafikerad i gången tid förstår man av att det i Boet var gästgivargård, där stod ännu på 1920-talet, gamla gästgivarstugan kvar och utgjorde rastplatsen mellan Ösjö och Hult i Adelöv, som också var gästgivargård.

Men äldst och viktigast bland vägarna är och var "Stockholmsvägen" i viss mån nuvarande E 4, som sträcker sig genom norra delen av socknen. Där far postdiligensen fram på sina turer mellan Linköping och Jönköping. En karta från 1740-talet över postvägarna i Ostergötland visar att det fanns inte mindre än tre postgårdar i våra trakter, nämligen Skrädeberg och Råby i Udeshög socken samt Järnstad i Stora Åby, å sistnämnda ställe finns "vägvisaren" en sten med inhugget posthorn kvar än i dag.

Vid postgårdarna var det förutom mottagande och avlämnande av post även byte av hästar, så att färden kunde fortsätta med oförminskad fart, något annat än fullt trav godkändes inte, antingen det var uppför eller nedför.

Min farmor berättade att när hon gick i skolan i Åby på 1860-talet tjänstgjorde sockenstugan som postkonter och "skole Petter" tog emot och avlämnade post för hela socknen.

Vid Skybacken eller Prästgården, beroende på vilket håll färden gick, blåste postilionen i sitt horn och då var det dags för Petter att knalla ned till vägen för att ta emot och avlämna eventuell post.

Postilionen var en mycke myndig herre, "värre än länsman", där han dundrade fram med sitt fyrspann, alla andra vägfarande fick snällt hålla åt sidan, när han tutade i sitt horn.

Men trots att han hade två pistoler i bältet, så hände även på den tiden att postrånare var i farten.

På vägen Ödeshög - Gränna lär ett sådant ägt rum i senare delen av 1800-talet. Postdiligensen i fråga fraktade skattepengar till Jönköping, men framkommen dit konstaterades att pengarna var borta, varför han gick händelserna i förväg och valde Vätterns svala böljor i stället för bojor.

För att komma över åar och bäckar gick det givetvis åt broar och för att bygga och underhålla dessa delades det upp på olika gårdar.

För bron vid Åby gick det åt inte mindre än 88 mantal, bron vid Skramlan 56 mantal, Åsa 14 mantal samt en kavelbro vid Blixhult 2 7/8 mantal.

För varje bro var tillsatt en brofogde, som hade ansvaret för att bron var farbar.

För vinterunderhållet å Stora landsvägen genom Lysings härad gjordes 1863 en indelning med inte mindre än 17 ploglag, som skulle svara för var sin del enligt följande:

- Häradsgränsen vid Östa - Gunnarstorp - Haddestad grind - Tjurledet ? - Kvarntorps bro - Vallakrogen - Krusagatan - Hejla backe - Tingsmadsbacken - Lille Postvägen åt Järnsstad - Åby bro - Marknadsplatsen - Svembs bro ("Röa Kroa") - Stoxerydsbacken - Skrädebergs grind - Hårdstorps grind - Stava grind - Länsgränsen.

Nutida vägfarande vet inte så mycket om alla dessa grindar, backar och krogar eller Tingsmadsbacken som kanske var Häradets tingsplats i en grå forntid.

Skramlan i Jan 1972

Lars Andersson

SKÄRSLIPAREN

Han hette Harry Hultberg född i Kronobergs län någon gång på 1880-talet, tog studenten i Växjö i början på detta sekel och siktade på att bli kirurg, allt enligt egen utsago. Om pengarna tog slut eller han föredrog att helt omsätta dom i våtvaror är för mig höljt i dunkel. Allt nog så fortsatte ha i hela sin återstående levnad, att efterhand som han lyckades samla kronor, lika omsorgsfullt suppa upp dem i närmaste stad.

Näväl när det nu inte gick att få sköta knivar, han hade ju som sagt tänkt bli läkare, så tänkte han att han borde kunna hålla kniven skarp åt dom andra, så så därför lärde han till instrumentslipare, vilket han gärna framhöll, när han fick sig några förskärare och köttknivar sig anförtrodda. Rakknivar var hans specialitet och i yngre dagar var han utan tvivel en mästare i det stycket.

Han anlände två gånger om året, ena gången skulle rakknivar slipas, den andra skulle den brynas, däremellan var det bara att raka allt vad tygeln höll.

Han hade mycket bestämda tider. Hit anlände han på våren i såningstiden, å på hösten i skarven november - december. Var det då halkigt väglag, som ofta förekom, så hade han broddar i skoklackarna. När han så kom innanför dörren var hans första åtgärd att med en tång plocka bort dem där, lika säkert var det att han slog i dom igen påföljande dag, när färden skulle fortsätta.

Han hade en mycke bestämd turordning som han följde på sina vandringar. Hit kom han närmast från Hult i Adelöv. Till Hult kom han från Batiktorp och härifrån var Stoxeryd nästa hållplats. Sedan bar det åter iväg nådåt Småland. Bunnström var en gård som hörde till hans förut bestämda färdmål.

Sin slipmaskin, som förövrigt hette "Kajsa", bar han på nacken. Den bestod av en liten trälåda på fyra ben. Över lådan var en axel med en mängd slipskivor och under en vevaxel med vidhängande trampa och drivhjul. Det var hela hans utrustning förutom vad han fick rum med i fickorna. Till "Kajsa" hörde också en vaxduk som vid dåligt väder spändes över och fästes med klädnypor.

I över trettio år kom han vandrande med sin "Kajsa" höst och vår, lika regelbundet som flyttfåglarna, alltid sprang han lika lätt, möjligen de allra sista åren hade han slagit av på farten en aning.

Om Sin ankomst varslade han på ett mycke underligt sätt, man kände på sej att nu kommer nog "Skärsliparn" snart och mycke ofta anlände han före kvällen eller påföljande dag.

Vidare var han en berättare av stora mått, han hade en mycke livlig fantasi och kunde utan vidare hänföras till de verkliga storljugarna, men inte förty var han intressant att höra på. Enligt egen utsago var han en gärna sedd gäst hos många godsägare och Baroner nere i Småland men så långt bort så ingen kände varken godset eller Baron i fråga, det var nog lugnast så.

GAMLE ALFRED I BÖKÖ.

Han föddes i början an förra seklet å dog inte förrän ett bra stycke in på detta. Under hela sin levnad utgjorde jakten hans livslexir och var en legendarisk storjägare av gamla stammen. Otaliga var de harar och rävar som föll för hans välriktade munskedunder. Han hade ju förmånen att leva i en tid, då det aldrig var fråga om gränser, vare sig det gällde jaktmarker eller jakttider.

Han begåvades ju också med ett mycke långt liv, vilket även bidrog till att han fick idka sin älsklingshobby mycke mera än andra. Först i slutet på tjugotalet gick han ur tiden och var då 105 år gammal. De sista 10 åren vårdades han mestadels på Vadstena lasarett och hade då som livmedikus, den lika legendariska Dr:rn Törnkvist, som enligt Alfred hade honom där för att se hur länge det gick att hålla liv i gubben, "för se sjuker dä ä ja inte". Sen var det en annan sak. Jakten var för dem båda ett outtömligt samtalsämne, som ventilerades, så snart en ledig stund gavs för Doktorn.

En höst fick Alfred permission några dagar för att fara hem till Bökö och ordna en jaktdag för Doktorn och hans vänner. Dagen bestämdes ju givetvis före Alfreds avresa. Några dagar senare anträdde färden mot St Åbys skogar och hagar.

Avfärden från Vadstena skedde i arla morgonstund per järnväg till Ödeshög, där tog hästskjuts vid och fraktade såväl herrar som hundar upp till Bökö.

Där väntade Alfred med sina båda "harpiskar" Pajas och Väck. Sedan blev det en jaktdag som sent skulle glömmas vare sig av Doktorn eller Alfred.

När så dagen hunnit till ända blev det hästskjuts igen tillbaka till Ödeshög lagom till sista tåget för dagen.

Men så skulle Alfred fylla hundra år en dag, å den dagen skulle han tillbringa hemma i Bökö det hade han bestämt långt i förväg. På Bökö hade han en arendator som han brevledes hade underrättat om sin ankomst till högtidsdagen.

Arendatorns kära hustru hade fått i uppdrag att anskaffa en grävling som skulle stekas till den där dagen "för nåt gangtilare kan jag knappast bjuda på när både Doktorn å syster ska komma".

Så randades då den stora dagen när Alfred anlände till sitt kära Bökö. Men ack, Doktorn var inte med, för se han hade så rysligt mycke den här dagen så han skulle nog komma en annan gång, men däremot var syster med för Alfreds välbe-finnaandes skull.

Ja, så var då Alfred hemma i sitt kära Bökö på sin hundraårsdag, å det skulle firas med "grävlingstek" och det gjorde det också åtminstone för Alfreds del. Han åt och kunde inte nog prisa hur "gått dä va" men se syster hon ville inte på något vis smaka på den där steken utan fick hålla sig till vad som i övrigt bjöds. Det var sista gången Alfred var hemma i Åby socken, sedan fick Åbyborna nöja sig med att läsa vad Östgötabladet refererade inför varje följande födelsedag. Varje sådan intervju avslutades med Alfreds egen utsago: "Än skjuter ja haren i språng och fjädern i flygt, om så skulle behövas."

LUFFARE

Mina första minnen av landvägens vandrare är när en gubbe som kallades Nandeborg kom klivandes in i köket hos min farmor. Han trakterades med kaffe och smörgåsar och jag minns än hur en hel hålkaka försvann i gubbens innandöme och härtill en hel ~~k~~ökarkaffe. Under tiden när han inmundigade sin fångnad blev jag instruerad av farmor att inte gå för nära gubben, för han hade antagligen löss enligt hennes åsikt. Nå, stolen han hade suttit på, åkte i alla fall ut när han hade gått, å ute fick den stå ett par dar för säkerhets skull.

Munderingen var slokhatt och långrock samt en kappsäck som han bar på en käpp över axeln. I mina ögon var han förfärligt gammal, det äldsta jag kunde tänka mig. Det kanske var så också för jag minns bara att han var här ett par gånger.

Så var det en sjöman otroligt stor både i längd och bred.

Han hade varit med om en förlisning i Norra Ishavet, efter att fartyget gått på en mina, redan första kriget. Han och några hans kamrater drev med en livbåt i land på Nova Semjla där de fick övervintra i snö och kyla med svåra förfrysningar som följd. Hans utstyrsel i fråga om kläder var det mest originella som någonsin har skådats, de var egenhändigt tillverkade av ullgarn, virkade eller stickade vill jag låta vara osagt. Såväl byxor som tröja och en fotsidd kappa var stickade, det hela kröntes av en ofantlig toppluva., dessutom var alltsammans insmord med talg. Även gubben var insmord med talg i ansiktet och på händerna, liksom hans skor och ränsel. Till allt detta kom helskäggs som täckte hela bringan. Den här mannen förplägades i vanlig ordning av min mor, hon var noga med att ingen skulle behöva gå ut hungrig. När han till sist hade fått kaffe, tog han fram sin vidlyftiga snusdosa, som bestod av en plåtburk ca 15 cm rakt över och 4-5 cm djup. Dosan var dessutom försedd med en avbikning i mitten, ena sidan avsedd för begagnat snus, och den andra för obegagnat. Det var bara att vända dosan ett halvt varv o börja om igen. När han hade mullat in i tillräcklig omfattning, så hör ju till att överskottssnuset skall spottas ut. Den saken ordnade han mycket behändigt genom att spotta i rockärmen, först i den ena och sen i den andra. Den där proceduren var jag och en gumma, som hette "Beda på Berget" åsyna vittne till. Beda var en gumma, som bodde i en stuga vi "Hälla grind" och hon var här för att hämta mjölk. Nu var saken den att Beda var en mycke ren och prydlig gumma, å hennes lilla stuga var som ett dockskåp. Dädär blev för mycke för henne, så när hon høde mjölk i sin kruka, lagade hon att hon kom ut fortare än kvickt, hon höll ut svängen ordentligt runt gubben. Nåväl det var enda gången, som vi såg den där mannen å det var någon gång i mitten av 30-talet.

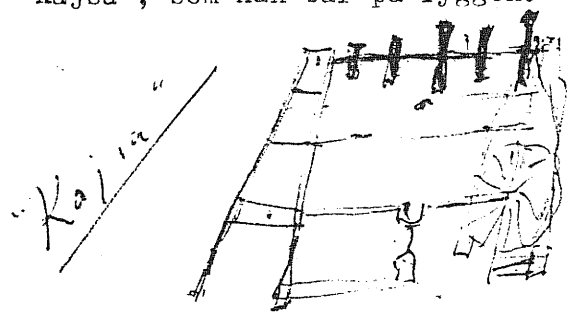
En annan figur var "Fikan" eller "Marbäckalunsen". Hans vinterkvarter var ålderdomshemmet, eller som det hette på den tiden "fattistuva" i Marbäck socken. När vårsolen började lysa fattade "Fikan" vandringsstaven o gav sig ut på vägarna Han var förutom luffarnas vanliga rustning även "klädd i hund". Nu förekom det ibland att hans "sällskapshund" hade nedkommit med en kull valpar, för transporten av den där samlingen var han utrustad med en dragkärra. När han så hade dragit omkring med dädär en fem-sex veckor började affärerna, då sålde han hundvalparna för det fasila priset av 50 öre.

En annan gubbe som kom vandrande en marsdag i slutet på 30-talet var också en sevärighet. "Uniformen" var tillverkad av vanliga spannmålssäckar och ihoptråckade med snören och ståltråd. En väldig fårskinnsmössa krönte det hela och ett snöre runt halsen hängde en plåtdunk, en sån där som hade varit olja i tidigare. Det stod dessutom Shell i stora bokstäver på framsidan. Han kom inklivande i köket hos min mor och undrade om hon ville koka en gryta vatten åt honom. När hon undrade vad han skulle ha det till, fick hon beske om att det skulle han ha i plåtdunken för tillverkning av kaffe. Då blev han erbjuden kaffe och smörgås av henne, men se det dög inte, utan han skulle ha sitt vatten som han hade beställt. När han så hade fått, tog han fram en strut finmalet kaffe och tömde efter den i dunken, därefter tog han spiselkroka, stack ned den i kaffet och rorde om, därefter satte han plåtdunken för mun och tog sig en klunk, se det var så bra att alltid ha en slurk kaffe till hands, förklarade han. Som tilltugg ville han ha en brödkaka med hål i, som han även fick. Den satte han på tummen och vandrade vidare, för att aldrig återkomma.

Slutet på 20- och början av 30-talet var ju depressionstider med mycken arbetslöshet, då var det många som luffade i hopp om att finna något att göra. Jag minns särskilt en yngling i 20- 25-årsåldern, som kom in i köket en eftermiddag. Han var så blyg och försagd, så han sa inte knäpp där han stod innanför dörren och tummade sin mössa. Men mor anade var skon klämde, så hon frågade om han ville ha mat, det nickade han bifall till. Hon kokade en gryta potatis och stekte några bitar fläsk åt honom. Jag minns än hur beundrat han tittade på henne när han tackade för maten, ja har bara druckit kaffe mer än en hel vecka sa han och tackade än en gång. Det gick knappast en vecka utan det kom någon och frågade efter mat eller tak över huvudet. Dädär med "tak över huvet" innebar ju att hästarna fick sällskap över natten, i fodergången framför deras krubbor var ett ställe som passade bra för de flesta. Jag minns särskilt en stor kraftig karl i 40- 50-årsåldern, som bodde där en hel påskhelg. Han var "ciselär" å arbetade i koppar. Små ljusstakar och askfat hade han med sig och som han sålde. Dessutom tillverkade han, under tiden han var här, en fotografiram av ett gammalt grytlock, det var hamrat och oxiderat och mycket välgjort. Sin verktygsuppsats bar han med sig å tog fram när han hittade någon kopparplåt eller grytlock. Han hade varit med om att gjuta Engelbrektsmonumentet en gång i tiden, å samband med den där gjutningen behagade bronzen inte runna ut i ett hörn, så de fick gjuta ett särskilt hörn och nita dit efteråt. Så om ni kommer dit någon gång så

ge akt på den saken får ni se om det stämmer eller gubben ljög. Så var det en annan som gick under öknamnet "träskogubben". Han var så darrhänt så det var ofattbarthur han kunde få lära en flisa där han ville på sitt träskoämne. Den gubben minns jag bara från min tidigaste barndom. Sista gången hankom var på vintern en kväll med mycke yrväder. Far hade varit ute och tittat till en ko som skulle kalva, då varnade han att det var något som rörde sig i en snödriva och när han tittade närmare, så var det "Träskogubben", som låg där och kravlade. Han fick väl lite i magen först, sedan gick han väl ut i lagånn, som vanligt. Jag minns att han låg halva förmiddagen dagen därpå. Efter ett par år kom det en ny "Träskogubbe", men det var hans son och han åkte cykel. Han hade ärvt far sins verktyg, som bestod av gamla liar, omgjorda till knivar i de mest skiftande modeller, men skarpa var de för jag minns hur behändigt han skar i "alveden". Det var nämligen älved, som han använde till bottnar. Till ovanläder dög domsom hade varit med en gång förut, han skar bara ner dom ett nummer i storlek, sedan fick de duga än en gång. Ett par gamla stövelskaft och en bit av en "fotsäck" strök också med, men så fick vi nya träskor allesammans också, även jag fick ett par fastän jag var så liten så han inte hadenågra läster i den storleken, men den saken fixade han genom att först tällverka ett par, därefter gjorde han ett par små träskor åt mig. Jag var väl fem sex år vid det laget skulle jag tro. Alltnog han kom inte tillbaka, så det var väl inte tillräckligt lönande.

Skärslipare var också en yrkeskår, som drog omkring på vägarna. Först och främst var det Hultberg, som gick här från 1922, till någon gång på 60-talet. Sista gången han var här tog jag ett foto på honom, och hans "Kajsa", som han bar på ryggen. Han kallade nämligen sin slipmaskin "Kajsa". Han var en berättare av stora mått, storljugare eller författare om man så vill. Han kunde i alla fall hålla på i timtal å dra sina historier, den ena värre än den andra om det han vart med om.

Hans revir omfattade hela Småland, Östergötland, Västergötland och en sväng upp i Närke. Så under sina vandringar i över 40 år träffade han många människor, dessutom många gånger, en del av dem. Hit kom han en gång om våren och en gång om hösten. På våren kom han alltid i såningstiden. Det underliga var att man hade alltid en föraning att han var i antågande. Om man tänkte på honom eller talade om honom, så kom han den dagen eller nästa. Han slipade saxar, knivar och framförallt rakknivar, som han var mästare på. Han var nämligen utlärd till instrumentslipare. Men han hade varit lite för gläd åt flaskan, så dädär med instrumentslipningen tog väl slut om han ens började.

Enligt hans egen utsago hade han tagit studentexamen, men det var väl så, att han hade börjat och aldrig orkat till slutet. Han framhöll alltid att han var bekant med grevar, baroner och friherrar och enligt ryktet skulle han vara av en adlig släkt, som hette Hultenheim. Antagligen blev han struken ur rullan, när det gick på sne för honom. Därför fick han kalla sig Hultberg.

På hösten ibland när han kom vandrande kunde det vara isgata. Men det bekom inte honom något, för han hade ett par broddar i var klack. För det mesta broddade han ur, när han kom in. För det ändamålet hade han en liten hovtång i rockfickan. Som regel anlände han på eftermiddagen, lagom till kaffedags. När han hade fått kaffe satte han igång med slipningen, som avslutades med att bryna och strigla rakknivarna. Under den proceduren gick det alldeles utmärkt att dra historier. När han höll på med brynandet, så provade han emellanåt med ett hårstrå och han gav sig inte förrän hårsträt gick av för sin egen tyngd, då först fällde han ihop rakkniven. I samband med dädär hantverket brukade han tala om vad han visste om stål och dess härdning. Turkarna var enligt hans åsikt mästare i dä stycket. De hade en stålpelare, påstod han, som var så hårdhärdad, så att inte ens med en diamant gick att åstadkomma ett märke.

I fyrtio år ungefär gick han här med sin "Kajsa" på ryggen. Ja hade väl en för-
 aning om att han kommer väl inte så många gånger till, så ja bad honom ställa
 upp sig för fotografering med sin maskin, när han var klar för avfärd. Det skulle
 inte dröja så länge förrän vi fick läsa i tidningen att när han klev av bussen
 nere vid Bunström, så kom det en bil , som han fick en törn av. Efter den repade
 han sig aldrig mer.

HERMAN BERÄTTADE

Den siste mars på middagen, ja tror det var 1872, kommer det bud nere från Lejon att vi skulle följa me över Vättern med korn. Efter en del argumenterande om isen höll eller inte, så vart dock bestämt att vi skulle ge oss av i kvällningen för isen ansågs för säkrast då. Hela eftermiddagen gick åt för att rusta för den där färden. Hästarna bl a skulle ha t ex tre utfordringar, för en isfärd var särskilt påfrestande, dessutom var det ju ganska långt. I första hand skulle spannmålen fraktas per vagn ner till Öninge hamn, varifrån vi skulle fara vidare med slädfordon. Så skulle dessa också fraktas ner med vagn.

När allt dädär var undanstökat och kornet var lastat, 8 tunnor på varje paråk å fyra på enbeten, så bar det iväg.

Vi var sex par och en enbet, förkärare var "Lejons sätter" å enbeten kördes av en pojke, som inte var mer än 10-11 år.

För att ta oss över råkar, som kunde finnas upe på väggarna sjön, hade vi med oss en logdörr, som var väl så där en tre alnar.

Vi hade inte hunnit så värst långt ifrån land, när vi kom emot en råk, som vi inte på vis kunde komma över. Vi följde den norr ut ett stycke, men den blev inte smalare utan de gamla och förståndiga beslöt sig för att vi skulle försöka ta oss över på ett lämpligt ställe.

När vi så hade funnit ett sådant med mycke packis i så slängde vi i den medhavda dörren, men den räckte inte mer än halvvägs över, så det såg ganska mörkt ut. Nå, över skulle vi till varje pris, så vi ställde ut ett par gubbar vid själva överfarten utrustade med var sin piska för att klatscha på hästarna. Det gick bra så när som på det sista ekipaget. Inte nog med att hästen blev i råken, så den fick vi köra upp, utan pojkrackarn hoppade av och började gnälla om att han skulle springa hem. Så den fick dom där påfösarna slänga över.

Väl utkomna mitt på sjön träffade vi på lakeviskare, som satt i sina kojor. Där "betade" vi och vattnade och så gick färden vidare i mänskenet och vi kom så småningom fram till Hjo fram på morgonkvisten.

Väl uppkomna på land hängde vi på hästarna sina tornistrar med havre än en gång och även vi kuskar tog oss en bit att tugga på av den medhavda matsäcken.

Nu började västgötarna att vakna en efter en och kom ner till sjön för att se efter vad det kunde vara för dårfinkar, som hade kommit över sjön den här tiden på året. En del undrade om vi var ifrån "Vadsten" och en annan frågade om vi inte förstod oss på almanackan. Men då förklarade vi för dom, att det var ingendera delen, utan vi skulle bara fara dit med korn å att det var nog sista resan för i år.

När vi så hade skaffat vår last dit den skulle, å vi och våra hästar hade vilat ut anträdde vi återfärden påföljande kväll. Nu gick det undan, ty både "folk och få" ville ju hem så fort det går. Men när vi kom ut där vi hade träffat lakeviskarna natten förut fanns där inte en själ och inte en koja och då kunde ju inte betyda något annat än att isen var nog inte så säker längre. Så vid det laget var vi ganska snopna, men vi var ju samtidigt så långt ut, så vi kunde ju lika gärna

fortsätta som vända om.

Nå, det hände ingenting utan i gryningen nalkades vi Öninge och någon råk hade vi ej sett till å så var den resan till ända. Vi hade åkt bort i mars och kom hem i april.

Men en annan gång, om det var ett år före eller efter minns jag inte så noga, då var vi till Jönköping med vete. Det var också på vårisen. Då höll det på att gå galet, för när vi låg i Jönköping för vila och omlastning, vi skulle nämligen ha hemlass med järn, så kommer det besked om att isen hade börjat bryta upp. I stället för att frakta hem järn till Ösjö, fick vi köpa oss en gammal vagn av en smed att lasta våra kälkar på och sedan var det bara att knalla och gå la~~r~~ndsvägen hem.

GAMLE HERMAN BERÄTTAR

ca 1870-talet

När jag var tjugo år mönstrade jag, såväl som mina jämnåriga i tingshuset i Ödes-
hög. Till beväringmönstringen, som den då kallades, hade regementet på Malmen
skickat en kapten, en fältskär eller fältrläkare samt en skrivare för att i
vederbörlig ordning godkänna och anteckna de som dugde till militärtjänst. De
som däremot föll igenom vid denna "sällning" kallades och klassades för "kron-
vrak",

De gossar som var för små till växten, var plattfotade eller hade lyte av något
slag, föll saklost igenom vid den gallringen. För en del var det genant att inte
duga, andra däremot tyckte det var bra att slippa från "Malmen". Men det värsta
av allt. Summan för kronvraken var att de fick bestå dom andra en omgång på
krogen.

För Ödeshögsbornas del var det "Röa kroa" som gästades under uppsikt av deras
fjärdingsman. Stora Åby och Trehörnaborna höll till på "Stopakroa" i Backasand
som ju låg på deras hemhåll.

Efter krogbesöket gick det ganska handgripligt till väga, när gamla osämjor
skulle redas upp. I gången tid rädde nämligen en viss rivalitet mellan de båda
socknarnas manliga invånare, så de båda fjärdingsmännen hade full gärning att
hålla sina gossar skilda från varandra.

Året efter mönstringen skulle de antagna inställa sig på Malmen för fjorton
dagars exercis.

Från varje socken gick ett antal ynglingar eskorterade av sina fjärdingsmän
till Stora Kullen, Svanshals, där de möttes av befäl från regementet. Då vart
det "rättning framåt" och "framåt march" och slut med krumbukterna. Den där
promenaden blev ju för lång på en dag, så övernattnings ordnades under vägen i
en tom lada, förplägning likaså med medhavd matsäck.

Framkomna till Malmen blev det först förplägnad som bestod av "sill och potatis"
därefter vidtog utrustning med uniform och gevär samt ett tält att bo i. Vi
delades upp på våra respektive kompanier, en del hörde till Vadstena kompani
och en del till Ombergs beroende från vilken socken vi kom ifrån.

När vi så hade fått vår utrustning och rest våra tält, under överinseende av
kompaniets "knektar", så var det dags för kvällsvard, som bestod av korngryns-
gröt, som var så stadig så skeden stod rätt opp i den. Efter då så var klocka
nio på kvällen den första dagen. Då gick trumman och "körpraln" så te att det
skulle vara tyst.

Dagen därpå gick revelj kl 5 och som det skulle visa sig även alla andra dagar.
Då fick vi en stund på oss att gnaga på ankarstocken, som vi hade fått dagen
innan. Som uppiggning fick vi en "mårtasup" en tum stor, knekta fick en tvätums.

Ja, så började exerandet å dä höll vi på med tes kl tolv, då var det middagsmål, som bestod av sluring, en sorts köttsoppa med korngryn i. Andra dagar var det ärter och fläsk eller sill och potatis å så fick vi dricka vatten så mycket vi ville till dädär. Dä hade nog varit bra alltihop om inte kockarna varit de "grosnubbar" de var. De hade nämligen så långa slevar att röra med i kittlarna, så de kunde även användas till käpp, att stå sig vid, vilket de mestadels gjorde, något som sluringen inte vart bättre av.

Ja, så gick dagarna den ena efter den andra. När vi så hade exerat en vecka så skulle vi lära oss att skjuta också.

Bössorna vi hade var nära tre alnar långa, å dom fick vi lära oss att ladda till att börja med. Dä va en omständig procedur bara det. Sedan var det än värre att träffa tavlan med dom. Sedan skulle vi "kriga" mot varandra. Vi ställde upp mot Andra kompaniet, som vi kallade för "askepåsa", å när vi hade marscherat en stund så kaptén tyckte att det var lagom skotthåll kommenderade han halt å så började skjutandet på "askepåsa" å de på oss förstås. I stället för blykulor, som varken de eller vi hade mått så bra av, hade vi talgskott, men small gjorde det alldeles förskräckligt. Ja, så gick de två veckorna tillända, och vi fick lämna in vad vi hade fått ut och i sällskap med roteknektarna återvände vi till våra hemtrakter.

År 1864 var min mors morbroder August Brant (f. 1848) dräng hos en bonde här i socknen som hette "Nisse i Renemo".

Bonden var gammal och skröplig, så när hösten kom och stutarna skulle säljas på marken i Skänning, så var det August som skulle gå med dom och sälja häst. Han kunde trots sina 16 år.

Men August han hade drömt om landet i väster han och nu såg han sinfröm kunna gå i uppfyllelse. "Ja lånar stutapengarna ett halvår utå Nisse" var hans lösning den ekonomiska sidan av företaget. Så när stutarna var sålda, ställde han kosan mot Göteborg, men innan han klev ombord postade han ett brev hem till Nisse med förklaringen och försäkringen om att "stutapenga" nog skulle komma så småningom, men att de först skulle skaffa honom över Atlanten, med briggen Fortuna. Resan skulle ta 3 - 6 veckor. (den tog 6)

Till denna historia hör en annan med mera dramatiska händelser.

Dagen innan August skulle påbörja sin långa resa, gick han hem till sina föräldrar och tog farväl. Han stannade även till ett tag i Lilla Aleryd, där han hade en flicka som hette Lovisa och hon skulle ha ett ömt farväl. Hon var nog den enda som visste om hans planer för framtiden.

När allt det där var överstökad och ~~August~~^{August} var på återtåg på en enslig skogsstig blev han varse två gubbar, som höll på att gräva ned en tröje gubbe. Han var givetvis död vid det laget och de hade tydligen ordnat även den saken. När de nu blev tagna på bar gärning av denna poj kvalp, så var ej annat än att ta till hot om att han skulle få göra den andra sällskap, om han yttrade ett enda ord om vad han hade sett. Nå, det var inte svårt för August att lova, han skulle ju gå på båten om ett par dagar och han hade annat att styra med och med det beskedet lät de sig nöja och August fick fart sätta iväg på sin färd. Han höll sitt ord till nån gång på 1930-talet, då han var hemma i sin forna hembygd. Då kom ju även den här saken på tal och då befanns det att några år tidigare hade ett par gubbar, som letade efter grus i en kulle, hittat ett skelett och då befanns det att det var på samma plats som vår gode August be- vistat begravningen 60 år tidigare.

I slutet av förre århundredet fanns en gubbe i Stora Åby, som i dagligt tal kallades "Jortasmen. Det kan ha varit i början av detta århundrade. Han var smed, som framgår av smeknamnet. Och sin yrkesverksamhet drev han i smedjan på Jönsabolås ägor, som finns kvar än i dag fast nybyggd efter hans tid. Nu var det så, att han inte bara var smed, han drog ut tänder om det behövdes och att bota gikt var han oöverträffad, han var nämligen i besittning av en induktionsapparat, som han kallade för "brasapparaten" och som han behandlade sina patienter med. Då sa han att han "brasade" dem och det hjälpte för allt.

Vidare var han uppfinnare eller konstruktör, han gjorde tröskverk, potatis-
kvarnar mm, med presitionen var det väl så och så ibland men fordringarna var väl inte så stora på den tiden. När han skulle "välla" ihop ett par järn för ex, så fick han för det mesta klämma dit en nit också, om det skulle hänga ihop. Nu är det så att människan lever inte endast av bröd alena. Då gjorde inte heller "Jortasmen" utan han hade även fritidsintressen, vilket föranlät prästen i soknen att beteckna honom som "sekteristisk", han tillhörde nämligen en baptistförsamling på orten, vilket tydligen inte behagade prästen i fråga. I egenskap av den "Sekteristiska" man han var, startade han bygdens första söndagsskola och den var som folkskolan i början ambulerande. Det tillgick så att han bestämde en söndag i den och den hagen och där samlades traktens barn för undervisning i andliga ting.

Men han visste också att barn aldrig har trivts med att sitta stilla och bara lyssna, utan därför bar han med sig en järnkedja, som han hade tillverkat för ändamålet och hängde upp i en björk för att barnen skulle få gunga slänggunga så mycke de ville.

Han hade även med sig sitt posetiv, som han spelade på till barnens stora förnöjelse.

Han hade tydligen lite otur med kvinns, ty den första han var gift med, som var beskedlig och snäll omkom ömkligen genom olyckshändelse men smen hittade snart en ny, som dock var av annan ull. Nu vart det andra dagar för smen, det vart mindre tid över för posetivspelande, " " , men hans anknytning till församlingen reagerade hon inte emot, utan predikanter togs välvilligt emot i deras hem.

När så Hultman hade ~~gjort~~^{gäst} deras trivsamma men enkla ~~hem~~ tjäll, framhöll han för dem, att när de i alla stycken hade det så trivsamt även skulle haft några barn. Vilket föranlät gumman framhålla, att "smen" han har gjort vad han har kunnat och ja har inte dragit mej heller, men det har inte hjälpt.

Jämsides med alla sina övriga näringar ägnade han sig även åt boskapsskötsel i mindre skala. För det ändamålet skulle han bärja en del hö och med hjälp av sin kära hustru och en granne skulle höet en vacker dag köras in. Gumman hade han placerat i kärran, medan han själv skötte hästen och högaffeln men var det sig inte bättre utan vid den knaggliga framfarten i hagen for gumman ur kärran och slog huvudet i en stor sten med påföljd att hon slocknade, vad smen trodde

för gott, vilket dock inte var fallet. När nu hans medhjälpare frågade var han hade gumman, så svarade smen att "ho ligger där klippt som den andra". Men se den andra tälde hon inte höra talas om, så då vaknade hon till igen å då vart det andra bullar för smen.

EN KOLARHISTORIA.

Två göbba som hette Adel å Jan hadde hogget kölare en vinter, å ätter ää att de hadde kört utet, å rest mila, så tände de på, å dä va på självaste messommar-afton.

Te hjälp sölle de ha ytterligare en, fast dä fick duga mä en pöjkakladde, som hette Viktor å som har berättat den här historien för min far någon gång i början av detta sekel, å han var rätt gammal då.

Dä va e racaremila ifrå början å te slut, "ho slo" å slängde å sej stybben gång på gång, så dä va full gärning för alla tre ett par dygn.

Men ätter dä, så lugnade ho sej, å de könne ta igen sej lite, en i taget.

Men så e natt ätter nåra da, när Jan å pöjken hadde vakt, så hände va alla kölara genom tiderna har skytt som pesten nämligen att trampa ner sej i ett "frät".

Dä råkade nu Jan ut för, å dä va ett stort "frät" så Jan han försvann helt å hållet ner i milans innandöme, pojken han vart ju aldeles ifrån sej, så han sprang allt va tya höll te köja å väckte den andre göbben.

Men den, han to saken betydligt longnare å menade som så, att den turn brukar dä ta mä gamla kölare när de inte känner sej för.

Historien användes som reklam för Byakistan där den var införd.

Skramlan i mars 1971

Lars Andersson

STUBB ALBINS LIV OCH LEVERNE

Stubb Albin var ett original, som bodde på ett ställe i Stora Åby, som kallades Sängen. Före honom bodde där en gumma som kallades för Sänga-Johanna och som ställde till mycke bekymmer för vår käre Albin.

Hon hade visserligen sällat sig till sina fäder några år innan Albin tog stugan i besittning, men inte för ty, fick Albin vara ifred för henne om nätterna och ibland ansatte hon honom dagtid också, enligt Albin var det den värsta rackarkäring, som gått i två skor, och inte nog med det, hon hölls på att "gå" sedan han jagt av skorna för gott. Men ~~det~~ gick hon igen förstås. I stugan som Albin residerade fanns ej mer än ett rum, där fanns visserligen ett kök, men Albin ansåg att det var tillräckligt om han använde rummet, så köket lämnades oanvänt. När han i alla fall skulle elda i rummet för värmens skull, så kunde han ju lika gärna koka kaffet där också och någon gång kokade han väl potatis också när han hade köpt sill eller fått någon fläskbit i bygden. Det hörde nämligen till att när det hade slaktats i gårdarna runt om så skulle Stubb Albin trakteras med en korv av varje sort samt en fläskbit och ett stycke sylta. Om det blev för långt mellan varven så brukade han "titta in när han gick förbi" och då pratade han som regel tills det var matdags, så han fick vara med i matlagat. När han sedan skulle fortsätta sin väg, kanske han glömde sig och gick hem igen, vilket han ursäktade sig för gangen därpå, när han kom.

Men för att återgå till Sänga-Johanna, så logerade hon i en utdragssoffa, som stod utmed enlångväggen och mitt emot Albins säng, som stod vid den motsatta. och varifrån han sköt en salva när han förde för mycke oväsen, men det var inte lönt att försöka med vanligt blypå den satkärningen, nej det skulle vara silverkulor om det skulle hjälpa. Så därför hade Alltid Albin en kula med en inbakad tioöring till hands som lades ^{ovnpå} övrig laddning.

Så hade hon ett annat tillhåll, nämligen en stövel å det var ju särskilt besvärligt när han skulle ut på någon promenad.

Trots att han hade eldat krut flerfaldiga gånger i den där stöveln och haft den i takdroppet, när det regnade, så var hon lika kränglig, så fort han försökt med den där stöveln, men se bruka skjutvapen på stöveln gick ju inte för sig för då hade den ju blivit väl gisten.

Beträffande vapen, så var han ganska väl rustad, förutom sin mynningsladdare, som han kallade för "långskjutarn", så hade han även en pistol, som han kallade för "sexladdarn". Den gick nämligen att ladda med sex patroner. Med sexladdaren i fickan och långskjutarn på ryggen tjänstgjorde han som brandvakt vid de ångsäger, som fanns här och där i bygden. Var det då någon okynnig gosse, som vågade sig på att skoja med Albin, så small det på momangen.

Men så kunde det hända att han såg saker och ting vid sina nattliga vandringar mellan ångmaskin och brädstaplar, som han tyckte behövde sin näpst.

En morron när såglaget anlände och Albin därmed fick avlösning undrade de lite smått vem som hade gjort äverkan på remmen, som gick från maskin till sågen, det var nämligen bara remsor och lappar kvar av den. Jo, sa Albin, det ä nog dom där "horsagöka" som dansade påna i natt, men ja "klppte" dem en efter en så titt ja hann att ladda om. Då va så fullt, så ja trodde rentav ja skulle få ta fram sexladdarn, men då kom ja på att ja skulle skjuta på längda av remma å då strök de mä radvis kan i ge er tusan på.

Så var det en bonde i närheten, som var ägare till en bormaskin med vev på sidan. Den där apparaten hede Albin sitt i funktion och förundrat sig över hur fort det blev ett hål så snart man satte igång. Den där grifven definierade Albin som en "Amerikansk rackare".

Så en vacker dag konstaterade Albin att det var hål i hans matbord, då kunde ju inte vara någon annan än den där med den "Amrikanske rackarn", som varit framme. Sådant illdåd kunde ju inte få passera utan åtgärd, så därför skickade han hälsningar, att han skulle få sig ett "blåbär", när han åkte förbi.

Nu var det så illa ställt, så antingen han skulle till kyrkan eller till kvarnen så var han tvungen att passera Albins stuga, därför vidtalade han fjärdingsman i soknen att han på ett eller annat vis skulle lägga beslag på Stubb-Albins pistol.

Fjärdingsman stegade dit och undrade om han inte skulle kunna få låna den där pistolen, som var så forträfflig. "jo, då kan du la få, fröresten har ja tänkt länge att du ska få den, för så mycke busar som du räkar ut för så behöver du en sån där."

Albin plockade fram sin pistol med tillhörigheter och samtidigt passade fjärdingsman på att plocka till sig tändhattarna till mynningsladdarn, så vart även den satt ur funktion, men Albin fick leva i tron att han fortfarande var väl beväpnad.

Så skulle då fjärdingsman gå efter förrättat uppdrag, men de hade Albin en sak som han ville visa och ha hjälp med. Ser du den där kanaljen där borta har varit här och gjort hål i mitt matbord, kom ska du får se, ser du han har en sån där "Amerikansk rackare", som bara är att sätta på så blir det hål. ser du här sa Albin och pekade på bordet.

Men hur de än sokte så fann de inga hål. J, då har de svullnat igen, sa Stubb-Albin för i förra veckan var de där, jo där ser du ett somär lite kvar av, det fanns nämligen ett kvitnär ^{s. märke} på ett ställe, men det hade ju suttit där i alla tider, så det var knappast något spår efter den "Amrikanske rackarn".

Det var inte bara Sänga-Johanna, som kom vid hans kulor och krut, han tog ~~med~~ sig en tur till skogen iblandockså och enligt honom själv, så hämtade han sig en "speltjäder" när de spelade på "Jölafälla", då går det så anacka bra, för då varken hör eller ser de.

Även älgjakt försäkte han. "Nershultamöse" va rätta stället att sitta på, men då gick åt att man hade nya knallhattar, inte såna där gamla ärgiga luringar. som Sänga-Johanna hade "finklat" för de small inte, nej nya blanka skulle det

vara.

Då där med knallhattar var en invecklad historia, Albin hade det ganska knapert med kontanter, av den enkla anledningen att han sällan gjorde något, men då kan man ju alltid idka bytesaffärer, det var vad han ägnade sig åt när det behövdes, så därför var det alltid någon yngling som skaffade blanka knallhattar åt Albin, i synnerhet när han lovade ut en vacker flicka för besväret. Han hade beställt en båtlast ifrån Frankrike, å de kommer i vår, bara båten kom uppför "Baggafallet", se då går bara på våra", när det är mycke vatten. Den där båtlasten, som kom varje vår, hade Albin att dela med sig av under hela året. Vackra flickor lovade han ut till höger och vänster, som tack och betalning för allting.

Fram emot slutet av 1920-talet började det bli ganska darrigt med Stubbe-Albins hälsa och det var tal om att han skulle in på fattighuset, men det var nånting som han inte ville vara med om, så kommer de för att hämta mig dit, så ska ja "avyttra" mej var hans genmäle.

Så en vinter blev han sjuk och liggande för gott, folk i trakten byttes om att vara hos honom om nätterna och efter någon tid flyttades han till en gumma i ~~härsketen~~ norra delen av soknen där han efter någon tid fick sluta sina dagar, han slapp därmed undan både "Sånga-Johanna" och fattigh~~uset~~.stuva.

SPELARN PÅ ARMBY ÄGOR

I slutet av förra seklet bodde det på Ermundeby ägor en gubbe, som i dagligt tal kallades för "spelarn", förutom att han var speleman var han en "spefågel" och pratmakare av stora mått och en mycke originell gosse. En gång blev han stäm till häradsrätten, där han skulle svara för sin lösmynthet genemot en hemmansägare i trakten. Nå, det var ju inget annat än att masa sig i de anklagades bås och höra på, vad som lades honom till last. Men när "spelarn" hade hört nog länge på länsman och sin ~~redarsakare~~ vederdeloman, så tyckte han att det var dags att börja försvara sig. Så utan att invänta Häradshövdingens anmodan till genmäle tog han saken i egna händer och slog näven i bordet, varefter han satte igång med sitt försvar, som varade både länge och väl, så när han sent omsider slutade, så hade han lyckats vända saker till sin fördel och blev därmed frikänd. Då blev spelarn så till sig så han hörde efter om han kunde få säga ett par ord till. Jo, det kunde nog gå för sig om han inte blev så långgrandig som förut tyckte hövdingen. Nu vände sig "spelarn" till den som hade stämt honom och förklarade för honom att "nästa gång du ska te mäet" så va mä dä hemma i spisen, för inför häradsrätten dä va du "odövliger". (oduglig)

Och därmed kunde spelarn knalla hem som en fri man och glädja sig åt att än en gång fått ge sin antagonist en näsbränna, dessutom hade han märkt, att vare sig Häradshövdingen eller nämndemännen hade haft så roligt på länge.

På sitt torp uppe i skogen odlade han förutom potatis även råg och för att få rågbrödsbakorna lite kraftfullare gick det åt extra "hyss", så därför skulle det bättras på med en portion "messömmardagg", som blandades i varje gång "spelaremor" bakade.

Insamlandet av den där daggen tillgick så, att spelman och hans gumma midsommarnattens lång släpade ett lakan i det daggvåta gräset och som den med jämna mellanrum vred ur i en medhavd bytta. Den där proseduren skulle vara avslutad före solens uppgång, vilket den också var,

Därefter skulle den insamlade daggen blandas ut med mjöl och formas till små bollar, som sedan torkades på spishyllan, därefter var det bara att plocka ned en kula och blanda i degen varje gång det skulle bakas. Med sådan diet var det inte så märkvärdigt att spelarn var till sig i truten och klarade sig utan sakförrare vid tinget.

Så ett år skulle han slå på stort och ställde upp med gris, men han ville sig inte så särskilt bra. Till jul skulle han i alla fall avlivas antingen han var stor eller liten. Nu var han det senare varför spelarn beslutade "Vi kokar sölta (sylta) på hela grisen", för se sölta var det bästa han visste. Nu skulle han få sitt lystmäte på dä i alla fall den luringen. Spelaremor hon kokade sylta, den ena baljan värre än den andra, å spelarn han myste nu skulle det bli äta av i jul, "å döppe dä gick ju lika bra i söltespad". Om vi nu bara finge vara ensam om dom här läckerheterna också, men det var ju inte säkert.

Mellan jul och nyår träffade spelarn en granne, som undra lite smått, om deras

barn hade varit hemma i jul. Ja, bevars, "de åt öpp sölta för meck (mig) de rackara", men då tyckte mor i huset var lite för hårt tilltaget, så hon förebrådde gubben för han missunnade barnen att äta. "Ja missunnar inga ungar att äta, men ja säger än en gång, sa Spelarn, " de åt öpp sölta för meck, de rackara." Till sina ägodelar räknade han även en ko, som var inhyst i ett inte allt för varmt fähus. Så när det var som allrökallast vintertid, brukade han hänga på kossan ett täcke, för att hon skulle hålla värmen bättre.

Så en gång var det väldigt dåligt beställt med täcke, därför tog han en gammal långkappa, klippte hål i kragen för hornen och ett i nedkanten för svansen, så att den skulle hänga kvar utan andra anordningar.

Nu hade det eländiga kreaturet kommit underfund med att det gick att kliva upp i krubban och nafsas hö i det gistna taket, som bestod av runda slanor, däädär ha de nog gått bra många gånger tidigare, men så en dag var olyckan framme.

Då häktade hennes krokiga horn tag om ett par sådana slanor och där stod hon nu och inte kunde komma ned, när en granne, Grot Anners, tittade in för att se om spelarn var där, vilken han hade ärenden till. Det var ingen uppbygglig syn han möttes av. Efter att han konstaterat, att det inte var någon mindre än självaste "hornper" i fullt ornat, som stod där i båset, smällde han igen dörren fortare än kvickt och skulle (flydde ~~de~~ han så fort som möjligt.

Väl utkommen möter han så Spelarn, som inget ont anande ville hälsa och prata, men det var inte den andre upplagd för. I förbifarten hostar han något om att däädär har jag nog anat länge, men att du har dendär herrn i fähuset, det trodde ja inte, så hädaneftter vill jag inte ha något med dej att göra.

EN JULOTTEFÄRD

Jag tror att året var 1926. Det var mycke snö och redan före jul det året, så när julgröten förtärdes, så vart det bestämt att då skulle bli julottefärd efter helt par hästar påföljande morgon. Alla skulle med sänor som gamle farmor hon skulle va hemma och se till ljusen och släcka så snart det dagades, det var mycke noga med att det lyste i alla fönster, när folk åkte till ottan. Även de små gårdarna hade ännu vid den ^{viden} dräng, som i det här fallet hette Arvid å han hade redan i förväg putsat selan och fällar, så allt skulle se bra ut.

Redan klockan halv fyra var far och Arvid i gång med att fodra hästarna, de skulle juna en stund innan det bar iväg. Å så skulle ju släden ut och fällarna läggas i. Foder till hästarna hörde ju också till att man skulle ha med, så de hade lite att nafs på när församlingen fick sin andliga spis inne i kyrkan. Klockan 5 var det dags att ge sig av, men innan dess hade vi varit inne hos farmor ock fått en kaffetår och en saffransbulle inmundigat på stående fot. Så bar det iväg. ^{24 snus.} Paga och Brunta hette hästarna, som Arvid tyglade. Färden gick nu undan på det lätta föret i skenet av flämtande landtärnor, som visade sitt sken framåt och rätt åt sidan. Vi ser hur det lyser på de olika ställena? Lövhagen, Skräddarns och Bettlehem och medan vi passerar "påkagata" som slutar där Hällemon tar vid.

Där ser vi varken hus eller ljus förrän vi kommer till Kroxeryd, men hos Viktor och Filda på "hörnet" lyser det i år som alla andra år från den sjuarmade ljusstaken, som Viktor har tillverkat efter förebilden i kyrkans kor. Ja, så gick färden vidare utför "Frängsunus" liden å ner på slätten där Åbygatan börjar där ser vi Serlandertorpet, Bardens, Åmans, Brunet och alla dom andra små stugorna och sist i raden "fattistuva", då får vi så äntligen se kyrkfönstren glimma i mörkret, å nu är det en massa folk på vägen, både de som går med en lykta i näven samt en del hästskjutsar både före och efter oss.

På kyrkbacken var det snärjigt värre, för nu skulle hästarna in i stallet så fört som möjligt. Här sprang gubbarna härs och tvärs om varandra än med en häst än med en hösäck i näven.

Ja, så stegade vi äntligen intill kyrkan en hel lång rad, där vi möttes at komminister i Storeryd, som hette Blomkvist, en smålänning av jätteformat, som var kapabel att suga upp en halv dosa ~~ixatixendaxdraxx~~ snus i sin väldiga nos, och detta i ett enda drag. Men sen skulle ju allt dä där snuset dän igen, vilket skedde i betydligt mindre portioner och i en ganska omfångsrik snusnäsduk, rödbrokig, som var på modet på den tiden. Jag ser honom än i dag, där han står på predikstolen, stor och omfångsrik, och håller sin julpredikan och med jämna mellanrum frustar ut några snuskorn i det brokiga "hannakläet". När så högtidsstunden var avverkad och utgångsmusiken startade började återtaget. Väl ute på kyrkbacken vart det fart på gubbarna, för då skulle det "spännas för" å den som kom först iväg, fick in sitt hö först det kommande året.

FOLTRO

När min farmors far var "nybleen bonne" här på "gårn" i metten på 1800-talet så
 forsvann dä e ko förn. Ätter möcke letane o spring i skogen i veckotal utan
 nået märke ätter koa, så beslöt sig Anners att höra mä en som veste mer än andra.
 Så han stegade iväg till en som hette "Pelle i Oa" o la fram sina bekymmer.
 Pelle tog fram sin atiralj vilket bestod i ett glas, fyllt med vatten. Däri
 skådade han, och va han så va e ko som sto å drack i åa på ett ställe som
 kallas "badek~~yr~~~~st~~~~tt~~~~tt~~-djupet"

Ätter e stunn kom dä fram en gubbe å la e töm om horna påna å geck sin kos.
 När han så hade skådat färdigt, sa han te Anners att även han "sulle titta
 i glaset" å då så han samma syn.

Nå, sa Pelle, så du vem dä va. Jo, dä hade han sitt.

Ätter e stunn sporde Pelle, va töcker du ja sa göra åten? Inget, va svaret.

Ja, sa Pelle, koa ä där, ~~id~~änärmaste oppäten, så ~~dä~~ mantar inte te möcke.

Annars hde ja tänkt å laga så han feck öga utstuckna, så han inte sulle si å
 göra såna där illy mer.

SLANGERYDS BRUNNSSALONG

I dag den 10/2 -76 var jag hos Alfred Gomér och förhörde mig om, vad han visste om badlivet och brunnsgäster vid Brunnssalongen och hälsokällan i Slangeryd under förra seklet. Alfred är född 1889 i Hälla, Stora Åby. Han berättade följande:

Jag var väl 8-9 år, för jag minns att jag gick i skolan, var jag med far min flera gånger till Slangeryd kvarn, som låg alldeles intill hälsokällan och brunnssalongen. Där var folk som på den värsta marken, så de va mycke för en pojk i mina år att titta på. Då va så mycke folk så alla kunde inte få tak över huvet i närheten, utan det fanns de som bodde under en gran i närheten. Detta var väl omkring 1897-98.

1911-12 var jag dräng i Slangeryd hos en son till Pelle, som drev brunnbadandet. Men gamlegubben levde inte då, däremot hans änka, som jag tror hette Stina levde och bodde hos en annan som på en gård i närheten, Ekeberg. Så var det en son, som var handlare i Bökö i Åby socken. Han hette Karl. Brunnssalongen stod vid den tiden öde och tom på badgäster, däremot fanns hela uppsättningen med badkar och dylika grejer kvar, så man kunde tro att det kunde komma folk när som helst för att än en gång bada och dricka brunn, som i gängna tider.

Lars Andersson, Skramlan

KUNGÖRELSE

Som de ² den 12 och 20 Mars sistlidna år gjorda anbud icke kunnat antagas, så kommer Enkefru Majorskan Eva Holts född Vittfelt Sterbhus Intrecenter ännu oförsålde fastigheter att till mestbjudande försäljas å bestämde ytterligare auctioner.

På Ramsmåla Gästgivaregård i Ydre härad den 10 nästkommande Martii å Östra Hult i Asby Socken i nämnda härad $1\frac{1}{2}$ mantal Frälse invid landsvägen $3\frac{1}{2}$ mil från Eksjö och $8\frac{1}{2}$ mil från Linköping. Bebyggt för Ståndspersoner och alla husen så i man som ladugården i gott skick, åkren bestående av sandmylla och i treading brukad, besås årligen med 6 tunnor höstsäde jemte däremot svarande vårsäde. Vinter- o sommarfoder 15 å 16 boskaps kreatur, 2 hästar och 16 får, äger stömmingsfiske i sjön Sommen och har äng och ymniglövskog samt barrskog till trinne o staver.

Och i Ingvallstorp Lysings Härad den 13 samma månad å Ingvaldstorp $\frac{1}{2}$ mantal Kronoskatte Rusthåll i Rök socken sistnämnde Härad, nära intill Kyrkan, icke långt från almänna landsvägen emellan Ödeshög och Östads Gästgivaregårdar.

Har försvarlig åbygnad.

Åkren, som består av den del lerblandad svart mylla och en del lera, är indelad å tvenne gårderna, besås årligen med 1 tunna vete, 3 tunnor ~~kör~~ råg samt 13 tunnor korn blandsäd och ärter. Ängarna lämna medelår tjugofyra lass hö varav med halmfodret födes 3 hästar, 1 par oxar, 6 kor, några ungnöt och 8 får, för vilka kreatur försvarligt bete i gårdens alla hagar och ängar är att tillgå. Lövskog, derav finnes en del till husbehov.

Till Hemmandet hör hälften av den uti Ödeshögs socken belägne och till 1840 bortförpantade Utjorden Rangelrumpan kallad, hvilken består av flera tunnland åker och någon skog. Betalningsvilkoren bestämmas i "auctionens" början o kommande utropas var för sig; kunnande förseglade anbud dessförinnan översändas till undertecknad under adress Vadstena, vilka anbud komma att öppnas så snart utropen blivit med klubbslag fästade.

Vadstena den 7 feb. 1835

Matths. Weibull

Häradshövding

Fredr. Rebinder

Major o Riddare

Vargjakt

I 1842 års läsning för "lanthushållare" utgiven av Östergötlands hushållnings-sällskap finnes följande att läsa.

För att komma till rätta med den ständiga "vargplågan" bör man i skogsbygden anordna så kallade "varggårdar" d.v.s. inhägnade platser med hög innåt lutande gärdesgård, så att djur, som hoppade dit in, icke skulle komma därifrån utan genom en liten öppning, där de störtade ner i en djup, av granris dald grop. Varggården ersättes på slätten av varggropen, som anlägges omkring 3 a 4 hundra alnar ifrån ladugården, som lockbete användes anka eller hund.

Aven kan vargen dödas genom förgiftad åtel eller genom "skjutning för glugg". En annan herre från vårt län fältkamreren Bergman hade väl inte så stort förstånd för va re sig "gropar" eller "gluggar", så han ordinerade ett osvikligt medel för undanhållande av odjuren, nämligen en salva som man gned in djuren med.

Han beskriver tillverkningen sålunda:

Ett stop Ryssolja (god)

$\frac{1}{2}$ skålpund finstött bergkrut

$\frac{1}{8}$ skålpund svavel och lite järnrost.

Ovannämnda salva var givetvis avsedd att användas sommartid, då djuren gick på bete och skulle anbringas på hals och bakhovar.

Så fanns det ytterligare ett sätt att bekämpa odjuren, nämligen med skallgång mot nät, där särskilt manskap var utposterade för själva avlivningen med skjutvapen eller andra verktyg, men ofta drog nog vargen det längsta sträet att döma av följande yttrande:

Om resultat vanns av ett "Vargskall" stod det ej heller i rimligt förhållande till kostnader och besvär. Om dess storlek får man en föreställning genom en uppgift från Kinda år 1846, att en skallgång då etablerades inom Kinda, dertill 3:ne kyrksocknars¹ voro uppbådade och över 3 600 dagsverken användes utan resultat. Så det var nog så sant som det var sagt av en Kapten Grönhagen från Ydre att den gruvliga förödelse, man avsett med denna "apparat", huvudsakligen "drabbade brännvinsflaskan".

Mot varga rnas framfart i provinsen vid slutet av 1840-talet synes emellertid föga hava kunnat uträttas av enskilda och kommuner. Därför sändes år 1848 en in-laga från Aska, Dals och Lysings härad till jägeribetjäningar i länet och som föranlät Överjägare Zackarias Abelin att uppmana länets befolkning att förena sig till "större gemensamma företag."

Han föreslog inrättandet av 2 a 3 s.k. "Luderplatser" inom länet, såsom varande den verksammaste metoden till vargarnas utrotande eller inskränkande inom behöriga gränser.

Förslagställaren lämnar följande anvisning om metoden. "Med Luderplats" förstås i korthet en sådan inhuggen trakt i skogen av 6 à 7 tusen alnars omkrets, eller av 2 à 3 hundra tunnlands vidd, dit vargarna vintertid lockas medelst bete, utrönad genom spårning, smt kvarhållas genom uppsättande av

Jakttyg, till dess behöfligt antal drevfolk och skyttar hunnit samlas för att behörigen avjaga platsen. En sådan Jaktplats kostar i anläggning ungefär 2 000 Rdr b:co utan årlig avlöning till bevakaren. Sådana Luderplatser sålunda 6 000 Riksdaler banko, fördelade på länets 5 484 $\frac{1}{2}$ hemman, göra på varje omkring 1 Rdr 6 sk :co.

Men så vitt man vet blev väl därav intet.

Allmän Kungörelse.

Under loppet av sistlidna år, hava, enligt från Jägerigetjenningen inkomna uppgifter, blivit inom dett Län fälde följande Rovdjur, nemligen 13 gamla och 1 $\frac{1}{2}$ unga vargar, 8 gamla och 3 unga lodjur, 484 gamla och 34 unga rävar, 68 uttrar, 27 mårdar, 11 örnar, 105 hökar, 62 ugglor.

Hos undertecknad, och i Mjölby Sturerirummet kan Svenskt Linfrö få utbytas mot Rigalinfrö, nyligen inkommet och "proberat", och i stämplade tunnor av 1834. Hvarje Onsdag och lördag i varje vecka kan byte ske, då jag själv är därstädes närvarande. Till salu finnes det hvarje dag. Även uppköper undertecknad Svenskt Linfrö och betalar 10 å 15 R:dr R:gld för tunnan allt efter varans godhet, och om någon ihopsamlat Bill Senapp eller Åkerkosfro kallandes, så betalas av mig 4 till 6 R:dr R:gld för tunnan.

Kalarp den 5 februari 1835

Gustaf Pettersson

Kungörelse

Genom ofentlig auktionen som förrättas här å Lanskontoret måndagen den 9 nästkommande Mars kl. 12 på dagen, försäljes till den högstbjudande, den å Linköpings och Norrköpings Kronomagasin befintlige Hospitals - överskotts-spannmålen utgörande, på förstnämnda ställe två (2) tunnor 28 kappor Råg och fem (5) tunnor 24 kappor korn, samt å det senare tvåhundraåttiosex (286) tunnor 30 $\frac{1}{2}$ kappor Råg och trehundrasexton (316) tunnor 19 $\frac{1}{2}$ kappor korn, vilket allt kommer att utbjudas i större eller mindre portioner efter köparens billiga önskningsar och vara anstånd med betalningen lämnas i fyra månader, med vilkas a tt vederbörlig borgen ställes för skeende anbud, vilka komma att underställas Kong. Seraphimer-Ordens-Gilletts prövning.

Linköpings Slott i Lands-Contoret den 10 feb. 1835

På Landshövdingeämbetets vägnar

G. Nordström

J T Stenkvist

SALPETERERSJUDERI

Några data och fakta rörande den i äldre tid i samband med jordbruket drivna tillverkningen af salpeter torde äga intresse.

Den 26 okt 1801 utfärdades en kungl. förordning, att $\frac{1}{2}$ lispund alutråd salpeter skulle till kronan levereras från varje helt hemman i riket. Det visade sig emellertid snart, att man på allt sätt sökte undandraga sig denna salpetergård in natura och i stället "evalvera" den i penningar, vilket också var tillåtet. I salpeterstillverkningens intresse utsände kapten och salpetersjuderistyresmannen C. F. Edman att bättra på tillverkningen ifråga, bland annat gav han ut en skrift med titel "Om nödiga förberedelser till erhållande af salpeter."

Socknarna indelades i salpeterrotar som bildade en intresseförening. I första hand byggdes en lada att förvara salpetersjorden. Såsom lämplig jordblandning föreslås:

Vanlig sand eller sådan som brukas på gångar i trädgårdar	50 lass
Grynig lera eller backjord	10 "
Förmultnad spånjord	20 "
Murbruk efter nerrivna murar	10 "
Kolstybb, spis- och bykaska, Skorstenssot och varjehanda vexter	<u>10 "</u>
	100 lass

Från socknens magasin kunde man låna panna för sjudningen, samt nödiga träkärl. Vidare fick ved och lön till Verkmästaren uthämtas från Sockne-Magasinet.

Beträffande pannan så finns eller snarare fanns väl i varje socken med spåntak på kyrkan en större panna eller även så kallad base för uppvärmning av tjära när dessa tak skulle tjärstyckas. Så finns ännu i dag i St. Åby.

I den mån salpeter sjudades så är det väl inte omöjligt utan den använts för nämnda ändamål.

Men så fanns det ambulerande "sjudare" som vandrade omkring på vägarna från gård till gård och stod till tjänst med salpeterstillverkningen.

Vid den processen utgjordes råvaran av jord, som togs upp under golv i stall och fåhus och som sedan urlakades med vatten, som i sin tur sedan kokades tills ett kristallartat stoft återstod och utgjorde alutrådsalpeter.

Denna Alutrådsalpeter togs sedan om hand av kruttillverkarna som efter lutring blandade med svavel och kolpulver och därmed var "krutet" färdigt för användning, den som tvivlar kan försöka, jag garanterar att det smäller.

Jaktstadgan 1808 föreskrev skottpengar skulle utgå enligt följande.

12 sk.b.co för skott enligt följande beräkning

- Björn 12 skott
- Varg 6 "
- Lo 9 "
- Räv o örn 1 "
- Uv o hök 1/4 skott
- Falk 1/8 "

År 1835	fälldes	28 vargar	11 lo
" 1836	"	25 "	15 "
" 1843	"	44 "	15 "
" 1851	"	17 "	8 "
" 1855	"	11 "	14 "
" 1860	"	10 "	
" 1863	"	1 "	
" 1864	"	1 "	den sista i Ostergötland
" 1893	" 10/21		det sista lodjuret i Östergötland

De hästar som funnos i Ostergötland i början av 1800-talet var sällan över 9 kvarter medn relativt goda. Våra backiga vägar, ojämna åkrar och framförallt det skjutsbesvär som ålåg lantmannen, det må erinras om att hästar ständigt skulle stå disponibla for kungs-, krono-, håll- och reservskjutsar, varför det var fördelaktigare och nödvändigare för honom att äga flera små hästar än ett mindre antal stora.

Nästa ställe var Barden, där bodde Bardh , som var ringkarl, alltså ombesörjde klockringningen i kyrkan. Han var även dödgravare, med bistånd av en son, som hette Olle och som sedermera blev kyrkvaktmästare.

Längre fram utmed vägen bodde en gammal knekt, som hette Blixt. Där mittför på andra sidan vägen fanns ett badställe i ån, som vi brukade hålla till när vi gick hem från skolan. "Sundbergslyckan" var namnet på stället, där har ungar badat i alla tider. Därefter ligger ett ställe, som kallas för trångsund och där bodde en gubbe, som hette Tell. Det var det sista av torpen i Åbygatan och därefter tog skogsbygden vid.

Nykvärn låg närmast, där man malde ända fram på 60-talet.

Därefter Kroxeryds såg, där man sågar än i dag (1989) På sågbacken bodde en gubbe, som kallades "Kalle Dan" hans riktiga namn var Karl Dan Stålknepp. Han hade varit sågare i Kroxeryd i unga årförutom att han var både smed och snickare, var han finmekaniker, det fanns nog inget, som "Kalle Dal" inte kunde grja. När sedan Storeryds marker började låg ett ställe som heter Højden, där bodde ytterligare en gammal knekt, som hette Rehn,

Efter ytterligare hägra hundra meter var ett ställe, som hette Storydsberget och som var hemvist åt en gumma, som hette "Augusta" på berget". Där mötte prästen upp och ~~kämläste~~ läste med konfirmanderna en gång i veckan längre tillbaka.

Engvall

1943 var Henning Engvall här och murade en ny murstock och jag hantlangade åt honom så det blev en hel del historier från gångna tider.

När han så fick höra att jag jagade på samma marker som han hade gjort sina första bravader blev han riktigt i tagen.

Någon gång då seklet var ungt så skulle hans far och Alfred i Bökö (han som blev 105 år) ut å jaga en dag å då fick Henning följa med fast han inte var mer än 15 år. Utrustad med en gammal mynningsladdare och en hundvalp lämnades han kvar på "Bergskullens sågplan", som för övrigt än i dag är ett bra ställe att passa på. Datta va tidigt på morron och gubbarna försvann västerut. De skulle uppsöka en kupan i Visjö.

Fram på förmiddan började valpen gräfsa neri mossen och det stod inte länge på förrän en råbock uppenbarade sig. Henning han sköt och bocken han föll. Men när ekot av smällen hade tystnat infann sig eftertankens kranka blekhet, råbock kanske inte är lovlig så här års. Kvickt som tanken hävde han bocken över en gärdesgård som fanns där.

Han sysselsatte 8 - 10 man när han var som störst. Otaliga var de historier som gick om honom. Han var nämligen mycket tankspridd. En gång skulle han mura in en järnspisel hos en bonde i södra delen av St Åby. När han klev av sin motorcykel och mötte bonden på stället, sa han, ja tog med mej Bäck, så han får klämma dit kaklet mä vi ä igång. Då var ju vackert tänkt, men var har du honom då? När Henning hade slängt en bäng på dynan därbak å den var tom, konstaterade han, då tappade ja väl honom nere på Hällemon, där var ju gropigt på vägen. Så trampade han igång "Huskvarnan" igen och for iväg och efter så där tre kvart va r han tillbaks men då hängde Bäck kvar därbak.

En annan gång, det var när han byggde åt Folke Lööv vid torget i Ödeshög, så var det någon som ropade att det är telefon till dej Henning. Jakommer, sa Henning, och klev rakt ut från byggställningen. Som vanligt hade han sin skinnrock på sig, så han tog inte så stor skada.